

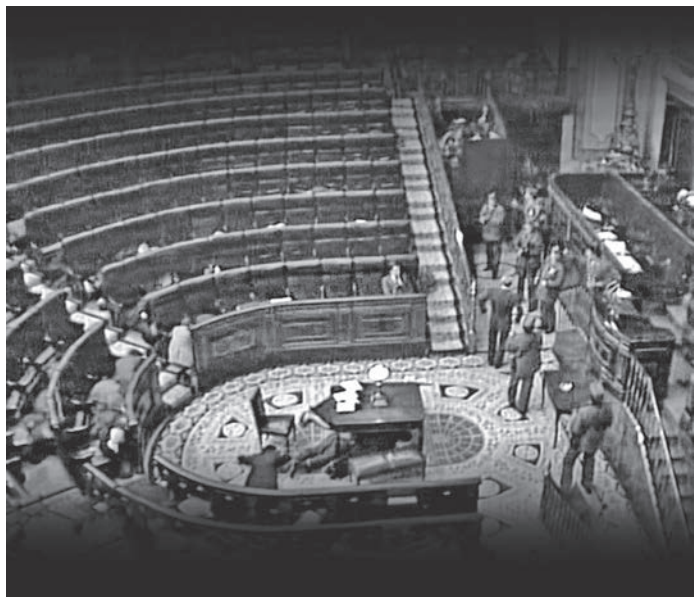
PROSTOR

**Javier
Cercas**
**Anatomie
jednoho
okamžiku**

Javier Cercas
Anatomie jednoho okamžiku

PROSTOR

Javier Cercas Anatomie jednoho okamžiku

přeložila Adriana Krásová

PROSTOR | PRAHA | 2018

Originally published under the title
Anatomía de un instante

Copyright © Javier Cercas, 2009
Czech edition © PROSTOR, 2018
Translation © Adriana Krásová, 2018
Cover photo © ČTK (foto)

ISBN 978-80-7260-400-5

Památce Josého Cercase

Pro Raüla Cercase a Mercè Masovou

toho,
jenž... zřek' se velkých činů
DANTE, *Peklo*, III, 60*

* Přeložil Jaroslav Vrchlický.

OBSAH

Předmluva. Doslov k jednomu románu	13
PRVNÍ ČÁST	
Podhoubí puče	29
DRUHÁ ČÁST	
Pučista tváří v tvář puči	101
TŘETÍ ČÁST	
Revolucionář tváří v tvář puči	173
ČTVRTÁ ČÁST	
Všechny tváře puče	245
PÁTÁ ČÁST	
Ať žije Itálie!	327
Doslov. Předmluva k jednomu románu	409
<i>Poděkování</i>	433
<i>Bibliografie</i>	435
<i>Poznámky</i>	439
<i>Seznam zkratek</i>	461

Doslov k jednomu románu

1

V polovině března 2008 jsem se dočetl, že podle ankety, zveřejněné ve Velké Británii, považuje čtvrtina Angličanů Winstona Churchilla za fiktivní postavu. Tehdy jsem právě dokončil hrubou verzi románu o státním převratu 23. února 1981, byl jsem plný pochybností o tom, co jsem napsal, a vzpomínám, že jsem si položil otázku, kolik Španělů si asi myslí, že Adolfo Suárez je fiktivní postava, že generál Gutiérrez Mellado je fiktivní postava, že Santiago Carrillo nebo podplukovník Tejero jsou fiktivními postavami. Ani teď tu otázku nepokládám za nemístnou. Je sice pravda, že Winston Churchill umřel před více než čtyřiceti lety, kdežto generál Gutiérrez Mellado zemřel před necelými patnácti lety a v době, kdy píšu tyto řádky, jsou Adolfo Suárez, Santiago Carrillo a podplukovník Tejero ještě naživu, ale je také pravda, že Churchill je historickou osobností první třídy, a patří-li alespoň ve Španělsku do stejné kategorie i Suárez, je velmi nepravděpodobné, že by do ní spadali generál Gutiérrez Mellado či Santiago Carrillo, o podplukovníku Tejerovi ani nemluvě; v Churchillově době navíc

televize ještě nebyla hlavním celoplanetárním výrobcem reality ani hlavním výrobcem nereality, kdežto puč 23. února je charakteristické právě to, že ho televize natočila a vysílala do celého světa. Kdo ví, zda Tejero dnes není pro lidi už jen postavou z televizní obrazovky; možná jsou pro mnohé z nich do jisté míry postavami z obrazovky i Adolfo Suárez, generál Gutiérrez Mellado a Santiago Carrillo, ale ne tolik jako on: kromě toho, že se za něj lidé převlékají v zábavných pořadech a reklamách, scvrkla se Tejerova přítomnost ve veřejném životě na pár každoročně opakovaných vteřin v televizi, kdy v třírohém klobouku a s erární pistolí ráže devět milimetrů v ruce vtrhne do zasedacího sálu sněmovny a několika výstřely zahájí ponížení shromážděných poslanců. Přestože víme, že ta postava je reálná, je nereálná; přestože víme, že ten obraz je reálný, je nereálný: je to scéna z béčkového španělského filmu, zahlceného klišé, z dílny jakéhosi nevalného imitátora Luise Garcíi Berlangy. Žádná reálná osoba se nestane fiktivní tím, že se objeví v televizi, ani je-li televizní postavou především, ale televize může snadno nakazit nereálností vše, čeho se dotkne, a v televizi vysílaná historická událost pak jistým způsobem změní svůj charakter, protože televize deformuje (pakliže netrivializuje či nezlehčuje) způsob, jakým událost vnímáme. Puč 23. února je touto anomálií postižen: pokud vím, je to jediný puč v dějinách, který natáčela televize, a to, že byl nafilmován, je současně zárukou jeho reálnosti i zárukou jeho nereálnosti. Když k tomu přičteme historický význam události, úžas, jaký záběry znovu a znovu vyvolávají, a stále znepokojivá skutečná či tušená temná místa, snad to může být vysvětlením pro nevidanou změň fikcí složenou z bezobsažných teorií, nabubřelých myšlenek, senzacechtivých spekulací a vymyšlených vzpomínek, které puč obestírají.

Uvedu drobný příklad toho posledního. Drobný, ale ne

banální, protože se přímo váže k televizní povaze života puče. Žádný Španěl, který se 23. února 1981 už nacházel ve věku duševní vyspělosti, nezapomněl, co dělal toho dne večer, a přesto si mnoho lidí, kteří jsou jinak obdařeni dobrou pamětí, přesně vzpomíná – vědí, kolik bylo hodin, kde byli a s kým –, že viděli v přímém televizním přenosu vstupovat podplukovníka Tejera a jeho gardu do parlamentu, a to až do takové míry, že jsou ochotni přísahat při všem, co je jim svaté, že se jedná o skutečnou vzpomínku. Ale není tomu tak: i když rozhlas v přímém přenosu puč přenášel, televize záběry odvysílala až po osvobození rukojmích, krátce po půl jedné odpoledne 24. února, a živě je tak viděla sotva hrstka novinářů a techniků španělské televize, jejichž kamery natáčely přerušené zasedání parlamentu, a oni pak odeslali záběry prostřednictvím vnitřní sítě, aby se mohly zpracovat a odvysílat v odpoledních zprávách a hlavním večerním zpravodajství. To je to, co se skutečně stalo, my se však zuby nehty bráníme své vzpomínky opustit, protože právě ony jsou útočištěm naší identity. A někteří z nás upřednostňují to, co si pamatují, před tím, co se stalo, takže si i dál pamatují, že viděli puč v přímém přenosu. Podle mě je to neurotická reakce, i když je logická, zvláště v souvislosti s pučem 23. února, kde lze skutečnost a fikci rozlišit často jen s velkými obtížemi. Ostatně puč 23. února lze z mnoha důvodů chápat jako plod kolektivní neurózy. Nebo kolektivní paranoie. Nebo ještě přesněji kolektivního románu. Ve společnosti spektaklu každopádně představoval jeden spektakl navíc. To ale neznamená, že to byla fikce: puč 23. února existoval a dvacet sedm let po onom dni, kdy pro řadu lidí jeho hlavní protagonisté už začali ztrácet status historických postav a pomalu vcházeli do království fikce, jsem dokončil práci na hrubé verzi románu, v němž jsem se pokoušel 23. únor literárně zpracovat. A byl jsem plný pochybností.

Jak mne vůbec napadlo psát román o 23. únoru? Jak mne vůbec napadlo psát román o neuróze, paranoii, o kolektivním románu?

Sotva se najde spisovatel, který by někdy neokusil domýšlivý pocit, že si od něj svět žádá román. Že to není on, kdo hledá román, ale že román hledá jeho. Já to zažil 23. února 2006. Krátce před tímto datem mě požádal jistý italský deník, abych napsal článek o svých vzpomínkách na pokus o státní převrat. Souhlasil jsem a napsal článek, v němž jsem řekl tři věci: zaprvé, že jsem se zachoval jako hrdina, zadruhé, že jsem se nezachoval jako hrdina, a zatřetí, že jako hrdina se nezachoval nikdo. Byl jsem hrdina, protože toho večera, když jsem se od své matky dozvěděl, že ozbrojená skupina gardistů přerušila parlamentní zasedání, na kterém měl být uveden do funkce nový předseda vlády, jsem vyrazil směrem k univerzitě s myslí osmnáctiletého mladíka, rozbouřenou revolučními představami o městě, které povstalo do zbraně, měšťě hřmícím protipučistickými demonstracemi a s barikádami na každém rohu; nebyl jsem hrdina, protože pravda je, že toho večera jsem nevyrazil směrem k univerzitě, abych se neohroženě zapojil do obrany demokracie proti povstaleckým vojákům, ale veden libidózním záměrem jsem chtěl vyhledat kolegyni z ročníku, do které jsem byl po uši zamilovaný, a pokusit se využít těch romantických okamžiků nebo okamžiků, které se mi zdály být romantické, k tomu, abych ji dobyl; nikdo nebyl hrdina, protože když jsem toho večera dorazil na univerzitu, nenašel jsem tam nikoho vyjma oné kolegyně a dvou dalších studentů, zcela bez bojové nálady a současně zcela dezorientovaných. Nikdo na univerzitě, kde jsem studoval – na té ani na žádné jiné – neudělal zhola nic, aby se

puči postavil. Nikdo ve městě, kde jsem žil – ani v něm, ani v žádném jiném – nevyrazil do ulic, aby se vzbouřeným vojákům postavil. Až na hrstku lidí, kteří projevíli odhodlání nasadit pro obranu demokracie svůj krk, celá země seděla doma a čekala, až puč prohraje. Nebo vyhraje.

To je ve zkratce zhruba vše, o čem jsem v článku psal, a protože se mi při psaní oživily již zasuté vzpomínky, 23. února toho roku jsem sledoval s větším zájmem než kdy dřív všechny články, reportáže a rozhovory, kterými média připomínala 25. výročí puče. Byl jsem dokonale zmatený: psal jsem o puči 23. února jako o totálním selhání demokracie, ale většina článků, reportáží a rozhovorů o něm psala jako o totálním vítězství demokracie. A nejen ony. Ten samý den schválila poslanecká sněmovna prohlášení, v němž se uvádí následující: „Absence sebemenšího náznaku podpory ze strany společnosti, příkladný postoj občanů, zodpovědné chování politických stran a odborů, stejně jako chování sdělovacích prostředků a obzvláště demokratických institucí... postačovaly k tomu, aby pokus o státní převrat ztroskotal.“ Jen těžko lze nahromadit více nepravd v tak málo slovech – něco takového jsem si pomyslel, když jsem ten odstavec četl. Podle mě puč společenskou podporu nepostrádal, postoj občanů nebyl příkladný, chování politických stran a odborů nebylo zodpovědné a sdělovací prostředky a demokratické instituce, až na nepatrné výjimky, neudělaly nic, aby puč zmařily. Ten dramatický rozpor mezi mou soukromou vzpomínkou na 23. únor a vzpomínkou podle všeho kolektivní ale nebyl tím, co mne nejvíce ohromilo a vyvolalo domýšlivou představu, že svět si ode mne žádá román, bylo to něco mnohem méně zarážejícího, a přitom elementárnějšího – i když to s oním rozporem patrně souviselo. Byl to záběr, který je povinnou součástí všech televizních reportáží o puči: obraz Adolfa Suáreze sedícího strnule jako socha v poslaneckém křesle pár vteřin po vstupu podplukovníka Tejera do

amfiteátru poslanecké sněmovny, zatímco kolem něj svištěly kulky gardistů a všichni ostatní přítomní poslanci – všichni až na dva: generála Gutiérreze Mellada a Santiaga Carrilla – se vrhli na zem, aby se před střelbou ukryli. Záběr jsem předtím samozřejmě viděl už stokrát, ale jako bych ho z nějakého důvodu ten den viděl poprvé: výkřiky, výstřely, zděšené ticho sněmovny a onen muž, opřený o modré kožené opěradlo premiérského křesla, osamocený, jako socha a přízrak uprostřed rudé pouště prázdných poslaneckých lavic. Uviděl jsem fascinující a oslnivý obraz, dokonale celistvý a plný významů; snad protože skutečně záhadné není to, co nikdo nevidí, ale to, co jsme všichni viděli už mnohokrát a co se přesto brání vydat svůj význam, uviděl jsem obraz plný záhad. A právě on ve mně podnítil neklid. Borges říká, že „jakýkoli osud, ať je jakkoli dlouhý a složitý, se ve skutečnosti skládá z jediného okamžiku: z okamžiku, kdy člověk jednou provždy pozná, kdo je“. Když jsem onoho 23. února viděl, jak Adolfo Suárez sedí v křesle, zatímco kolem něj sviští ve vyprázdněném sále kulky, položil jsem si otázku, zda v tomto okamžiku Suárez jednou provždy poznal, kdo je, a jaký význam v sobě tento starý záběr skrývá, skrývá-li nějaký. Tato dvojí otázka mě během následujících dní neopouštěla, a abych se pokusil na ni odpovědět – nebo lépe řečeno: abych se pokusil ji přesně zformulovat –, rozhodl jsem se napsat román.

Hned jsem se vrhnul do práce. Nevím, zda je třeba vysvětlovat, že snahou mého románu nebylo hájit postavu Suáreze ani ji očeňovat ani ji jakkoli hodnotit, ale pouze prozkoumat význam gesta. Nicméně lhal bych, kdybych tvrdil, že Suárez ve mně tehdy vzbuzoval velké sympatie: v době jeho vlády jsem byl teenager a nikdy jsem ho nepovažoval za něco víc než za frankistického kariéristu, který uspěl díky hluboké ohebnosti své páteře, za oportunistického, reakcionářského, pánbičkářského, povrchního a vychytralého politika, který ztělesňoval vše, čím jsem ve své

zemi nejvíce opovrhoval, a kterého jsem si, jak se velice obávám, ztotožnil se svým otcem, zatvrzelým Suárezovým stoupcem. Postupem doby se můj názor na otce zlepšil, ale nikoli můj názor na Suáreze, alespoň ne nijak zásadně. Teď, o čtvrt století později, jsem ho považoval za stěží průměrného politika, jehož hlavní zásluha spočívala v tom, že byl ve správném okamžiku na správném místě, což mu náhodou vyneslo vůdčí roli při přeměně diktatury v demokracii, kterou by země uskutečnila tak jako tak, a kvůli této rezervovanosti jsem spíše se sarkasmem než s úžasem sledoval veřejné oslavy, během nichž byl ještě za svého života Suárez kanonizován coby velký demokratický státník – oslavy, při nichž jsem ostatně vždy cítil závan ještě většího pokrytectví, než jaké bývá při podobných příležitostech běžné – jako by všemu tomu oslavování nikdo tak úplně nevěřil, nebo jako by oslavující víc než Suáreze oslavovali sami sebe. Ale místo aby to ubralo na nevelké vážnosti, v jaké jsem ho měl, umocnilo to vnímání složitosti postavy a jejího gesta, především když jsem pak začal studovat jeho životopis a shromažďovat materiály o puči. Nejdříve ze všeho jsem se pokusil ve španělské státní televizi získat úplný záznam příchodu podplukovníka Tejera do sněmovny. Vyřizování bylo daleko složitější, než jsem čekal, ale stálo za to. Záznam, pořízený z větší části dvěma kamerami, které pokračovaly v natáčení i po přepadení parlamentu, dokud se samy nezastavily, je ohromující: obrázky, které každoročně vidáme v den výročí 23. února, trvají pět, deset, nanejvýš patnáct vteřin; kompletní záznam trvá stokrát déle: třicet čtyři minut a dvacet čtyři vteřin. Když v poledne 24. února televize záznam vysílala, filozof Julián Marías prohlásil, že by si zasloužil cenu za nejlepší film roku. Téměř třicet let poté cítím, že ta chvála nebyla dostačující: jsou to maximálně hutné záběry s výjimečným vizuálním nábojem, nabitě historií a elektrizované pravdou, které jsem sledoval

mnohokrát, aniž bych odhalil jejich kouzlo. Mezitím jsem v onom počátečním období četl několik Suárezových životopisů, několik knih o letech, kdy byl u moci, a o pokusu o státní převrat, prolistoval nějaké dobové noviny, udělal rozhovor s pár politiky, vojáky, novináři. Jeden z prvních, s kým jsem mluvil, byl Javier Pradera, bývalý komunistický redaktor, který se stal šedou eminencí španělské kultury. Psával úvodníky pro deník *El País*, který v době puče přinesl zvláštní vydání s jasně protipučistickým textem, jehož autorem byl on, a 23. února jako jeden z mála projevil odhodlání nasadit za demokracii svůj krk. Pověděl jsem Praderovi o svém projektu (oklamal jsem ho: řekl jsem mu, že mám v úmyslu napsat román o 23. únoru; nebo možná jsem ho neoklamal: možná jsem od samotného počátku chtěl věřit, že gesto Adolfa Suáreze má v sobě zakódovaný celý význam 23. února). Pradera byl nadšený, a protože to není člověk, který se nadchne snadno, zpozorněl jsem. Zeptal jsem se ho, proč tolik nadšení. „To je jednoduché,“ odpověděl, „protože pokus o státní převrat je román. Detektivka. A má tuhle zápletku: Cortina puč zosnuje a Cortina puč zlikviduje. Z oddanosti králi.“ Cortina je major José Luis Cortina. Major José Luis Cortina byl 23. února velitelem jednotky zvláštních operací španělské zpravodajské služby CESID: studoval ve stejném ročníku vojenské akademie jako král, mělo se za to, že mají blízký vztah, a po 23. únoru byl obviněn z účasti na puči nebo spíše z toho, že ho rozpoutal, a byl uvězněn, vyšetřován a osvobozen vojenským soudem, který případ projednával. Ale pochybnosti, které se nad ním vznášely, nikdy nezmizely. „Cortina puč zosnuje a Cortina puč zlikviduje,“ pochechtával se Pradera ironicky. A já se smál také: víc než jako zápleтка detektivky mi to připadalo jako zápleтка sofistického verze *Tří mušketýrů*, kde postava majora Cortiny byla kombinací d'Artagnana a pana de Tréville.

Ta myšlenka se mi líbila. Náhodou jsem záhy po rozhovoru s Praderou četl knihu, která se dokonale shodovala s představou o románu, jakou měl v hlavě starý novinář z listu *El País*, až na to, že ta kniha nebyla román. Šlo o práci investigativní žurnalistiky, napsal ji novinář Jesús Palacios a jeho teze je taková, že ač se to na první pohled jeví naopak, nebyl puč 23. února improvizovanou a zfušovanou akcí špatné spolupráce skalních frankistických důstojníků a monarchistických důstojníků s politickými ambicemi, ale „autorským pučem“, operací naplánovanou do posledního detailu zpravodajskou službou CESID – majorem Cortinou, ale také podplukovníkem Calderónem, jeho bezprostředním nadřízeným a v té době významným mužem zpravodajských služeb –, jejímž cílem nebylo zničit demokracii, ale oklestit ji nebo změnit její kurz, přičemž Adolfo Suárez měl být zbaven funkce premiéra a na jeho místo do čela vlády národní spásy složené ze zástupců všech politických stran dosazen zástupce armády. Podle Palaciose počítali Calderón a Cortina ve svém plánu s mlčenlivým souhlasem či podnětem krále, usilujícího o překonání krize, do které zemi zavlekly chronicky se opakující krize Suárezových vlád. Ovšem kromě toho Calderón a Cortina vybrali také vůdčí postavu této operace (generála Armadu, bývalého králova tajemníka), ustavili její operační páky (generál Milans del Bosch a podplukovník Tejero) a utkali propracovanou konspirační síť důstojníků, politiků, podnikatelů, novinářů a diplomatů, která spojila rozptýlené a protichůdné ambice do společného projektu – státního převratu. Jeho hypotéza byla neodolatelná. Chaos 23. února najednou dostával smysl. Najednou bylo všechno logické, symetrické, geometrické, stejně jako v románech. Palaciosova kniha však samozřejmě nebyl román a při určité znalosti věcí – nemluvě o názoru pečlivých odborníků – bylo vidět, že Palacios přistupoval k realitě s vlastní licencí, aby mu jeho hypotézu

realita nevyvrátila. Já jsem však nebyl historik, dokonce ani novinář, ale pouze spisovatel románů, takže jsem měl od reality povolení udělit si tolik licencí, kolik bylo třeba, protože román je žánr, který se realitě nezodpovídá, zodpovídá se pouze sám sobě. S radostí jsem si uvědomil, že Pradera i Palacios mi vlastně nabídli vylepšenou verzi *Tří mušketýrů*: příběh tajného agenta, který chce zachránit monarchii, a tak kuje dalekosáhlé plány, aby státním převratem svrhl králova premiéra, právě toho jediného politika (nebo téměř jediného), který se v kritickém okamžiku odmítne podvolit vůli pučistů a zůstane sedět ve svém křesle, zatímco kolem něj sálem sněmovny sviští kulky.

Na podzim roku 2006, když už jsem měl za to, že toho vím o puči dost, abych mohl tuto zápletku rozvinout, jsem začal psát román. Z důvodů, které s k tomu nevztahují, jsem v zimě přestal, ale na konci jara 2007 jsem se k románu opět vrátil a za necelý rok jsem měl hrubou verzi hotovou. Byla to nebo to chtěla být zvláštní experimentální verze *Tří mušketýrů* s majorem Cortinou jako vypravěčem a hlavní postavou, jejíž děj se namísto diamantových přívěsků, které dala královna Anna Rakouská vévodovi z Buckinghamu, točí kolem osamocenému obrazu Adolfa Suáreze, sedícího v sále sněmovny večer 23. února 1981. Text měl čtyři sta stran; psal jsem ho s nepoznanou, téměř triumfální lehkostí a zaháněl všechny pochybnosti argumentem, že kniha je zatím v zárodečném stadiu, a teprve až proniknu do jejích mechanismů, nejistota se rozplyne. Nestalo se tak, a jakmile jsem dokončil první hrubou verzi, triumfální pocit se vypařil, a místo aby se pochybnosti rozplynuly, znásobily se. A tehdy, poté co jsem se měsíce v myšlenkách prodíral všemi spleťtostmi puče, jsem konečně plně pochopil, co jsem dříve s obavami nebo s nelibostí jen tušil: totiž že Palaciosova hypotéza, která sloužila jako historický podklad mého románu, byla od základu nesprávná. Problém není v tom,

že by se snad Palaciosova kniha jako celek mýlila nebo byla špatná. Problém tkví v tom, že jeho kniha byla tak dobrá, že ten, kdo nebyl obeznámen s událostmi 23. února, mohl nabýt přesvědčení, že pro jednu byla historie logická, symetrická a geometrická, a nikoli neuspořádaná, náhodná, turbulentní a nepředvídatelná, tedy taková, jaká je ve skutečnosti. Jinými slovy: hypotéza, na které byl postaven můj román, byla fikcí, která, jako každá dobrá fikce, byla vystavěna z údajů, dat, jmen, analýz a správných domněnek, jež autor vybral a umně poskládal tak, aby nakonec vše do sebe zapadalo a realita nabyla podoby homogenního celku. Takže pokud Palaciosova kniha nepředstavovala práci čisté investigativní žurnalistiky, ale spíše román navrstvený na práci investigativní žurnalistiky, nebylo zbytečné psát román postavený na jiném románu? Jestliže má román skrze fikci osvětlovat skutečnost a vnést geometrii a symetrii tam, kde vládne pouze neuspořádanost a nahodilost, neměl by vycházet z reality, a nikoli z fikce? Není zbytečné vršit na geometrii další geometrii a na symetrii další symetrii? Jestliže má román přemoci realitu tím, že ji znovu objeví, aby ji nahradil fikcí stejně přesvědčivou jako je skutečnost sama, není nezbytné skutečnost nejprve poznat, aby mohla být přemožena? Nebylo povinností románu o 23. únoru zříci se některých výsad svého žánru a snažit se o odpovědnost vůči realitě stejně jako vůči sobě samému?

Byly to řečnické otázky. Na jaře 2008 jsem dospěl k závěru, že jediný způsob, jak vystavět fikci o puči 23. února, je maximálně přesné poznání skutečnosti puče 23. února. Teprve tehdy jsem se ponořil na samé dno změti teoretických konstrukcí, hypotéz, pochybností, výmyslů, nepravd a vymyšlených vzpomínek, které onen den obestírají. Po několik měsíců, zatímco jsem často jezdil do Madridu a znovu a znovu se vracel k záznamu přepadení parlamentu – jako by tyto obrázky někde skrývaly tajný kód k puči – jsem od

rána do večera četl všechny dostupné knihy o 23. únoru a o letech, která mu předcházela, studoval noviny a časopisy z té doby, pátral v soudních protokolech, hovořil se svědky i protagonisty. Mluvil jsem s politiky, vojáky, gardisty, policisty, špióny, novináři, s vrcholnými politiky z doby přechodu od frankismu k demokracii, kteří znali Adolfa Suáreze a generála Gutiérreze Mellada a Santiagu Carrilla. A také s lidmi, kteří prožili 23. únor v místech, kde se o výsledku puče rozhodovalo: v královském paláci Zarzuela v blízkosti krále, v poslanecké sněmovně, v sídle vrchního velení armády, v obrněné divizi Brunete, v hlavním sídle CESID a v hlavním sídle AOME, tajné jednotky CESID, řízené majorem Cortinou. Byly to šťastné měsíce, kdy jsem byl posedlý prací. Ale s tím, jak jsem pokračoval v pátrání a můj pohled na puč se měnil, jsem záhy pochopil, že sestupuji stále hlouběji do mihotavého labyrintu vzpomínek, které si téměř vždy navzájem odporují, do místa téměř bez jistot a dokumentů, kam historici prozíravě raději nevkročili. Ale především že realita 23. února je tak mohutná, že ji zatím nebylo možné zdolat – nebo jsem to tak alespoň vnímal –, a že proto snaha porazit ji románem je pouze marným pokusem o hrdinský čin. Déle mi pak trvalo, než jsem pochopil něco ještě důležitějšího: pochopil jsem, že události 23. února v sobě nesou tak dramatickou sílu a takový symbolický význam, jaký žádáme od literatury, že ačkoli jsem spisovatel románů, tentokrát pro mě realita znamená víc než fikce. Nebo že pro mě znamená příliš mnoho na to, abych ji chtěl znovu vynalézat a nahrazovat jinou realitou, protože nic, co jsem si kdy dokázal o 23. únoru představit, se mne tolik nedotýkalo a tolik mě nevzrušovalo a nemohlo být plnější a přesvědčivější než čistá pravda o 23. únoru.

Tak jsem se rozhodl napsat tuto knihu. Knihu, která je víc než cokoli jiného – raději to přiznám hned na začátku – pokorným svědectvím o jednom nezdaru: když jsem chtěl skutečnosti 23. února osvětlit fikcí, nemohl jsem přijít na to, co o nich opravdu vím, a tak jsem na to rezignoval. Cílem následujících stránek je dát tomuto nezdaru jistou důstojnost. To znamená pokusit se hned od počátku nezbavovat události jejich dramatické síly a symbolického významu, které v sobě nesou, ani je nezbavovat nečekané koherence, logiky, symetrie a geometrie, kterou by případně měly; a zároveň se snažit vrátit jim trochu srozumitelnosti, vyprávět o nich bez zastírání jejich chaotické povahy a nezbavovat je příznaků neurózy nebo paranoie nebo kolektivního románu. Vyprávět o nich s maximální jasností a se vší nevinností, které jsem schopen, jako by o nich předtím nikdo nevyprávěl nebo jako by si je už nikdo nepamatoval. Jako by v jistém smyslu byla pravda, že téměř pro všechny jsou Adolfo Suárez a generál Gutiérrez Mellado a Santiago Carrillo a podplukovník Tejero fiktivními postavami, nebo přinejmenším postavami poskvřenými nereálností a puč 23. února vymyšlenou vzpomínkou; v nejlepším případě jako by o těchto událostech vyprávěl starověký kronikář nebo kronikář ze vzdálené budoucnosti. A konečně to znamená pokusit se vyprávět o puči 23. února, jako by se jednalo o nicotnou příhodu, a současně jako by tato nicotná příhoda byla jednou ze zásadních událostí posledních sedmdesáti let španělské historie.

Ale tato kniha je stejně tak – raději to taky přiznám hned na začátku – zpučným pokusem přeměnit nezdar mého románu o 23. únoru v úspěch, protože se opovažuje ničeho se nezříkat. Nebo téměř ničeho: nezříká se snahy proniknout

co nejbliže k nejčistší podstatě 23. února, a tudíž – ačkoli se nejedná o historickou knihu a nikdo by se neměl nechat zmást a snažit se v ní hledat nepublikovaná data či relevantní příspěvky k poznání naší nedávné minulosti – se rozhodně nezříká toho, aby byla čtena jako kniha historická.* Nezříká se ani odpovědnosti vůči sobě samé stejně jako odpovědnosti vůči realitě, a proto i když není románem, rozhodně se nezříká možnosti, aby byla čtena jako román nebo i jako podivná experimentální verze *Tří mušketýrů*. A především – a to je patrně největší opovážlivost – tato kniha se rozhodně nezříká možnosti porozumět skrze realitu tomu, čemu se zřekla porozumět skrze fikci, a v hloubi se tudíž nepovažuje za knihu o 23. únoru, ale pouze za knihu o obraze či gestu Adolfa Suáreze 23. února a také o obraze a gestu generála Gutiérreze Mellada a o obraze a gestu

* Stejně jako kdyby aspirovala na to být historickou knihou, vychází kniha z prvního konkrétního důkazu o 23. únoru: záznamu útoku na parlament. Nemůže naopak použít druhý a téměř poslední důkaz: nahrávku telefonických hovorů, které se odehrály během večera a noci 23. února 1981 mezi okupanty parlamentu a osobami venku. Nahrávka byla vyhotovena na rozkaz Francisca Laíny, generálního ředitele bezpečnostních složek a předsedy krizové vlády, vytvořené onoho večera na králův rozkaz z politiků z druhé linie státní správy, aby zastoupila vládu zadržovanou v parlamentu. Nahrávku nebo její část si poslechla odpoledne 24. února v paláci Zarzuela Rada obrany státu, které předsedali král Juan Carlos I. a Adolfo Suárez, (a jistě měla rozhodující vliv na to, že vláda vydala rozkaz k okamžitému zatčení vůdce puče, generála Armady). Je také možné, že ji slyšel i soudce vyšetřující události 23. února 1981, který nepovolil, aby byla přijata jako důkazní materiál, protože byla pořízena bez soudního povolení; potom zmizela a od té doby o ní nejsou přesné zprávy. Někdo říká, že je uložena v archivech zpravodajské služby, což není pravda. Někdo říká, že byla zničena. Další říká, že pokud nebyla zničena, může být uložena pouze v archivech ministerstva vnitra. Jiný, že byla v archivech ministerstva vnitra a odtud zmizela pár let po puči. A ještě jiný, že Adolfo Suárez si po odchodu z funkce odnesl kopii jedné části nahrávky. Existují ještě další dohady. Víc o tom nevím.

Santiago Carrilla 23. února. Pokusit se porozumět tomuto gestu nebo tomuto obrazu znamená pokusit se odpovědět na otázku, kterou jsem si položil, když jsem jednoho 23. února okusil ten domýšlivý pocit, že si ode mne svět žádá román. Pokusit se událostem porozumět bez využití moci a svobody, jakou poskytuje fikce, to je úkol, který si ukládá tato kniha.

PRVNÍ ČÁST

Podhoubí puče

Osmnáct hodin dvacet tři minut, 23. února 1981. V půlkruhovém sále poslanecké sněmovny probíhá hlasování o novém premiérovi, kterým se má za chvíli stát Leopoldo Calvo Sotelo, a nahradit tak Adolfa Suáreze. Ten podal demisi před dvaceti pěti dny a je stále úřadujícím premiérem po téměř pěti letech ve funkci, během nichž země skoncovala s diktaturou a vybudovala demokracii. Poslanci sedí v lavicích rudé barvy, a zatímco čekají, až na ně při hlasování přijde řada, baví se mezi sebou, podřimují nebo se poddávají odpolední malátnosti. Sálem zní jasný hlas tajemníka sněmovny Víctora Carrascala, který od řečnického pultu čte ze seznamu jména poslanců, a ti, když uslyší své jméno, v lavici vstanou a podpoří, či odmítnou slovy ano nebo ne kandidaturu Calva Sotela, nebo se zdrží hlasování. Je to už druhé hlasování a postrádá napětí: v tom prvním, které proběhlo před třemi dny, Calvo Sotelo nezískal podporu absolutní většiny poslanců, ale v druhém mu stačí podpora prosté většiny, takže – vzhledem k tomu, že tuto většinu má zajištěnou – pokud se nestane něco nepředvídaného, bude kandidát za pár minut zvolen předsedou vlády.

Ale něco nepředvídaného se stane. Víctor Carrascal přečte jméno José Nasarre de Letosa Conde, který hlasuje ano; pak přečte jméno Carlos Navarrete Merino, který hlasuje ne, pak přečte jméno Manuel Núñez Encabo, a v tom okamžiku se ozve nezvyklý hluk, snad výkřik, přicházející od pravého vchodu do sálu, a Núñez Encabo nehlasuje, nebo jeho hlasování není slyšet, nebo se ztratí ve zmateném údivu poslanců, z nichž někteří se dívají jeden na druhého, aby se ujistili, zda mají věřit či nevěřit svému sluchu, zatímco jiní se postaví v lavicích a snaží se zjistit, co se děje; spíš ze zvědavosti než se

znepokojením. Jasný a zneklidněný hlas tajemníka sněmovny se zeptá: „Co se děje?“, tajemník něco zamumlá a zeptá se znovu: „Co se děje?“ a ve stejnou chvíli vejde pravými dveřmi do sálu dveřník v uniformě, rychlými kroky přejde ústřední půlkruh sálu, kde sedí stenografové, a začne stoupat po schodech k poslaneckým lavicím. V půli cesty se zastaví, vymění si pár slov s jedním z poslanců a otočí se. Poté vystoupí o další tři schody a znovu se otočí. V tu chvíli je slyšet druhý, neurčitý výkřik, přicházející od levého vstupu do sálu, a poté třetí, také nesrozumitelný, a řada poslanců – a všichni stenografové a také dveřník – se otočí směrem k levému vchodu.

Úhel záběru se mění, druhá kamera zabere levé křídlo sálu: s pistolí v ruce a vyzývavým výrazem stoupá po schodišti směrem k předsednické tribuně podplukovník Civilní gardy¹ Antonio Tejero, projde kolem tajemníka a postaví se vedle předsedy sněmovny Landelina Lavilla, který se na něj nevěřícně dívá. Podplukovník zakřičí: „Nikdo ani hnout! Zachovejte klid!“, a pak uběhne několik magických vteřin, kdy se nic neděje a nikdo se nepohne a nezdá se, že by se mělo něco dít nebo někomu něco stát, je pouze ticho. Záběr se změní, ale ticho trvá: podplukovník zmizí, protože první kamera zabere pravé křídlo sálu, kde si všichni poslanci, kteří si předtím stoupli, zase sedají a jediný, kdo zůstane stát, je generál Manuel Gutiérrez Mellado, místopředseda úřadující vlády. Adolfo Suárez vedle něj stále sedí ve svém premiérském křesle, trup nakloněný kupředu, jednou rukou svírá opěradlo, jako by se i on právě chystal vstát. Následující čtyři výkřiky, zřetelné a nezpochybnitelné, pak kouzlo zruší: někdo křičí „Ticho!“,

1/ Civilní garda (Guardia Civil) – španělská ozbrojená policejní složka, založená v roce 1844, existuje i dnes v demokratickém Španělsku paralelně vedle běžné policie. Za vlády generála Franca se stala jednou z opor diktatury, podílela se na represích proti politickým oponentům, její členové a úřady byli častým cílem teroristických útoků ETA. Pozn. překl.

někdo křičí „Nikdo ani hnout!“, někdo křičí „K zemi!“, někdo křičí „Všichni na zem!“. Sál spěšně poslechne: dveřník a stenografové si kleknou vedle stolu, několik poslanců se schoulí do svých křesel. Generál Gutiérrez Mellado však vyrazí směrem k rebelujícímu podplukovníkovi, zatímco premiér Suárez ho chytá za sako a marně se ho snaží zadržet. Teď se podplukovník Tejero znovu objeví v záběru, sestupuje po schodech od řečnické tribuny, ale v půli cesty se zastaví, zaskočený nebo zastrašený přítomností generála Gutiérreze Mellada, který k němu kráčí a rozhodnými gesty ho žádá, aby okamžitě opustil sál – když vtom pravými dveřmi do místnosti vrazí tři gardisty a vrhnou se na starého vyzáblého generála, strkají do něj, chytají ho za sako, cloumají s ním, téměř ho srazí na zem. Premiér Suárez vstane z křesla a míří za svým místopředsedou; podplukovník stojí v půli schodiště, rozhoduje se, má-li sejít až dolů, a pozoruje scénu. V tu chvíli se ozve první výstřel; potom se ozve druhý výstřel a premiér Suárez popadne generála Gutiérreze Mellada za paži. Generál stojí neohroženě proti gardistovi, který mu gesty a křikem rozkazuje, aby si lehl na zem. Poté zazní třetí výstřel a generál Gutiérrez Mellado, aniž by spustil pohled z gardisty, paži prudce vytrhne z premiérova sevření; pak se rozpoutá střelba. Zatímco kulky vykusují ze stropu kusy omítky a stenografové a dveřník se jeden po druhém schovávají pod stůl a poslanecké lavice pohltní poslance, až už není vidět ani jediného, starý generál zůstane stát uprostřed střelby ze samopalů, s rukama svěřenýma podél těla a s pohledem upřeným na gardisty, kteří neuposlechli jeho rozkazu a nepřestávají střílet. Premiér Suárez se pomalu vrací na své místo, posadí se, opře se zády o křeslo a zůstane tam, lehce nakloněný doprava, osamocení, jako socha a přízrak uprostřed rudé pouště prázdných poslaneckých lavic.

To je ten obraz. To je to gesto, to průzračné gesto, které v sobě skrývá mnoho dalších gest.

Na konci roku 1989, když se politická kariéra Adolfa Suáreze chýlila ke konci, Hans Magnus Enzensberger oslavil ve svém eseji zrození nového typu hrdiny: hrdiny ústupu. Podle Enzensbergera zrodily diktatury 20. století oproti klasickému hrdinovi, tedy vítězi a dobyvateli, moderního hrdinu, který je hrdinou rezignace, boření a demontáže: první je idealistou jasných a nezlomných zásad; druhý je pochybný mistr intrik a vyjednávání; první završuje svůj úspěch obsazením pozic, druhý tím, že je opouští a sám sobě podkopává půdu pod nohama. Proto je hrdina ústupu nejen hrdinou politickým: je také hrdinou morálním. Enzensberger uvádí tři příklady tohoto nového typu hrdiny. Jedním je Michail Gorbačov, který se v té době pokoušel rozložit Sovětský svaz; dalším Wojciech Jaruzelski, který v roce 1981 zabránil sovětské invazi do Polska; a dalším Adolfo Suárez, který rozložil frankismus. Adolfo Suárez, a hrdina? A hrdina nejen politický, ale i morální? Jak pravice, tak levice měly problém ho skousnout. Levice nezapomněla – a neměla proč zapomínat –, že ač se Suárez od určité chvíle snažil být pokrokovým politikem a do jisté míry se mu to podařilo, byl po mnoho let věrným spolupracovníkem frankismu a dokonalým prototypem kariéristy, jakým institucionalizovaná frankistická korupce přála. Pravice nezapomínala – neměla by zapomenout –, že se Suárez k pravici nikdy nepřihlásil, že řada politických kroků, které udělal

nebo hájil, nebyla pravicová a že žádný španělský politik druhé poloviny 20. století ji nerozlítil tak jako on. Byl tedy Suárez hrdinou středu, oné politické chiméry, kterou stvořil, aby mohl posbírat hlasy zprava i zleva? To není možné, vždyť ta chiméra se rozplynula, hned jak Suárez opustil politiku a možná ještě dřív, tak jako zmizí kouzlo, když ze scény odejde kouzelník. Dnes, dvacet let od chvíle, kdy Enzensberger vyslovil tento názor, kdy Suáreze zdrtila nemoc a na jeho osobu se valí chvála ze všech stran, možná protože už nikomu nevadí, mu španělská vládnoucí garnitura svorně přisuzuje význačnou roli při zakládání demokracie. Ale jedna věc je účastnit se zakládání demokracie, a druhá být hrdinou demokracie. Byl jím? Má Enzensberger pravdu? A jestliže na chvíli zapomeneme, že nikdo nebývá hrdinou pro své současníky, a hypoteticky dáme Enzensbergerovi za pravdu, nemá Suárezovo gesto z večera 23. února 1981 hodnotu zakládajícího gesta demokracie? Není Suárezovo gesto znakem Suáreze jako hrdiny ústupu?

Nejprve je třeba říct, že to není prázdné gesto. Suárezovo gesto je gesto, které má význam, i kdybychom přesně nevěděli jaký. A stejně tak mají význam a nejsou prázdná gesta všech ostatních poslanců, kteří – kromě Gutiérreze Mellada a Santiaga Carrilla – místo aby zůstali během střelby sedět, uposlechli příkazů pučistů a ukryli se pod lavicemi. Gesto všech těchto poslanců, nic si nenalhávejme, je gesto nepřiliš elegantní, k němuž se žádný z přítomných oprávněně nemá velkou chuť vrátet, ačkoli jeden z nich – rezervovaný a vážený Leopoldo Calvo Sotelo – neváhal označit rudou poušť prázdných poslaneckých lavic za obraz diskreditace parlamentu. Nejzjevnější gesto, obsažené v Suárezově gestu, je gesto odvahy. Ta odvaha je pozoruhodná: všichni, kdo ty chvíle v parlamentu zažili, si pamatují na apokalyptický hřmot střelby ze samopalů ve stísněném prostoru sálu, na panický strach z hrozící smrti, na jistotu, že tento

Armagedon – tak to popisuje Alfonso Guerra, druhý muž socialistů, který seděl naproti Suárezovi – nemůže skončit jinak než masakrem. A stejně jisti si tím byli televizní technici a vedení štábu, kteří scénu sledovali v přímém přenosu ze studia v Prado del Rey. Toho dne bylo v sále kolem tří set padesáti poslanců, z nichž někteří – například Simón Sánchez Montero nebo Gregorio López Raimundo – prokázali statečnost v ilegalitě a ve frankistickém žaláři. Nevím, zda jim lze něco vyčítat: ať se na to díváme jakkoli, zůstat sedět uprostřed oné ozbrojené šarvátky byla troufalost hraničící s touhou po mučednictví. V době války, v žáru boje, kdy na přemýšlení není moc času, není taková troufalost neobvyklá; ale v době míru a ve velebném poklidu, typickém pro zasedání parlamentu ano. Dodávám, že soudě podle záběrů, není Suárezova troufalost vedena instinktem, ale rozumem. Když zazní první výstřel, Suárez stojí na nohou; když zazní druhý výstřel, snaží se přivést generála Gutiérrezze Mellada zpátky do lavice; když zazní třetí výstřel a rozpoutá se střelba, posadí se, uvelebí se v křesle, opře se a čeká, až střelba skončí, nebo až ho kulka zabije. Je to táhlé, rozvážené gesto; vypadá jako dopředu nazkoušené a možná jistým způsobem i bylo: lidé, kteří v té době byli se Suárezem v častém kontaktu, tvrdí, že se už dlouho připravoval na násilný konec, jako by ho pronásledovala jakási temná předtucha (už několik měsíců nosil v kapse malou pistoli a během podzimu a zimy ho nejeden návštěvník v paláci Moncloa, sídle premiéra, slyšel říkat: „Odsud mě dostanou, jen když mě porazí ve volbách, nebo nohama napřed.“). Je možné, že s něčím podobným počítal, ale v žádném případě není snadné se na takovou smrt připravit, a hlavně není snadné neochabnout, když ten okamžik přijde.

Je-li Suárezovo gesto gestem odvahy, pak je i gestem ušlechtilosti, protože jak říká Ernest Hemingway, každé gesto odvahy je projevem ušlechtilosti v podmínkách nátlaku. V tomto

smyslu se jedná o kladné gesto; v jiném smyslu je to gesto záporné, protože každé gesto odvahy je, jak říká Albert Camus, projevem vzpoury člověka, který říká ne. V obou případech je to svrchovaně svobodné gesto, což nijak nevylučuje, že to je i gesto teatrální: gesto člověka, který hraje určitou roli. Pokud se nemýlím, vyšlo pouze pár románů, jejichž hlavním tématem je puč 23. února. Jako romány nejsou nijak výjimečné, ale jeden z nich je výjimečný tím, že jeho autorem je novinář Josep Melià, sžíravý kritik Suáreze do doby, než se stal jedním z jeho nejbližších spolupracovníků. Jako spisovatel se Melià v určitém bodě svého vyprávění ptá, co asi bylo to první, nač Suárez myslel, když uslyšel výstřel v sále. A odpoví si: na titulní stranu zítřejších *The New York Times*. Může to znít jako nevinná, nebo naopak zlo-myslná odpověď, je však míněna upřímně; mně se zdá především výstižná. Jako každý čistokrevný politik byl Suárez dokonalý herec. Mladý, atletické postavy, mimořádně hezký a vždy oblečen s pečlivostí maloměstského šviháka, což okouzlovalo matky z pravicových rodin a budilo posměch levicových novinářů: dvouřadé sako se zlatými knoflíky, tmavošedé kalhoty, bleděmodrá košile a tmavomodrá kravata. Suárez vědomě využíval svého kennedyovského šarmu, politiku chápal jako výpravný velko-film a dlouhá léta práce ve španělské televizi ho naučila tomu, že realita už není to, co obrazy vytváří, realitou jsou vytvořené obrazy. Několik dní před 23. únorem, v nejdramatičtějším okamžiku svého politického života, kdy úzké skupince spolustraníků oznamoval svou demisi na funkci premiéra, neodpustil si Suárez, nenapravitelný herec hlavních úloh, vsunout do své řeči poznámku: „Uvědomujete si to?“ řekl jim. „Zpráva o mé demisi bude na první stránce všech světových novin.“ Večer 23. února 1981 nebyl jen nejdramatičtějším večerem jeho politického života, ale nejdramatičtějším večerem jeho života vůbec. A navzdory tomu (nebo právě proto) je

možné, že zatímco kolem něj svištěly v sále kulky, jeho intuice, zdokonalená léty hvězdné politické kariéry, mu okamžitě vyjevila, že ať má v tomto barbarském představení nakonec sehrát jakoukoli úlohu, nikdy už nebude hrát před tak pozorným a početným publikem. Jestli tomu tak bylo, intuice ho neklamala: následujícího dne zabírala jeho fotografie hlavní místo na titulní straně *The New York Times* a všech dalších novin i televizních obrazovek světa. Proto je Suárezovo gesto gestem člověka, který pózuje. Tak to vidí Melià. Ale když se nad tím pořádně zamyslíme, možná jeho myšlenka ještě něco chybí: možná Suárez onoho večera nepózoval jen pro noviny a televize, tak jak to od oné chvíle ve svém politickém životě dál dělal – jako by právě v tom okamžiku věděl, kdo opravdu je – možná tehdy Suárez pózoval i pro historii.

To je možná další gesto, které se v jeho gestu skrývá: gesto tak říkajíc posmrtné. Protože faktem je, že alespoň pro jeho hlavní strůjce nebyl puč 23. února namířen přímo proti demokracii: byl to puč proti Adolfu Suárezovi. Nebo raději: byl to puč proti demokracii, kterou pro ně Adolfo Suárez ztělesňoval. To Suárez pochopil až o několik hodin či dní později, ale ani v těch prvních vteřinách si nemohl neuvědomovat, že žádný politik za téměř pět let demokracie nevyvolával v pučistech takovou nenávist jako on, a potěče-li ten večer ve sněmovně krev, bude to ta jeho. Možná je tohle vysvětlení jeho gesta: jakmile Suárez uslyšel první výstřel, věděl, že se smrti nevyhne, věděl, že už je mrtvý. Uznávám, že je to trapné vysvětlení, které nevkusně spojuje nadsázku s melodramatem. Ale kvůli tomu nemusí být nepravdivé, a to především proto, že ve své podstatě zůstává Suárezovo gesto gestem melodramatické nadsázky, charakteristické pro člověka, jenž temperamentem tíhne jak ke komedii, tak k tragédii a melodramatu. Suárez by toto vysvětlení jistě odmítl. Také kdykoli se ho někdo na motiv

jeho gesta zeptal, dostal vždy stejnou odpověď: Protože jsem byl stále předsedou vlády a předseda vlády si nemůže lehat na zem. Taková odpověď, podle mě upřímná, je předvídatelná a odhaluje velmi významný Suárezův rys, totiž posvátnou oddanost moci, přehnanou úctu k úřadu, který zastával. Zároveň to není vychloubačná odpověď. Dopředu předpokládá, že kdyby tehdy nebyl stále premiérem, choval by se stejně obezřetně jako jeho kolegové a skryl by se před výstřely pod lavicí. Ale navíc, nebo především je to odpověď nedostatečná: zapomíná na to, že všichni zbylí poslanci zastupovali svrchovanou moc lidu stejným právem jako on, nemluvě o Leopoldu Calvu Sotelovi, který měl být premiérem jmenován toho večera, o Felipem Gonzálezovi, který se jím měl stát za půldruhého roku. Nebo o Manuelu Fragovi, který o úřad premiéra usiloval, nebo o Landelinu Lavillovi, který byl předsedou sněmovny, či o Agustínu Rodríguezovi Sahagúnovi, který byl ministrem obrany a zodpovídal za armádu. Ať je tomu jakkoli, jedno je mimo veškerou pochybnost: Suárezovo gesto není mohutným gestem člověka, čelícího protivenství na vrcholu svých sil, ale gesto člověka politicky vyřízeného a lidsky zničeného, který už několik měsíců cítí, že politická třída jako jeden muž proti němu konspiruje, a který nyní patrně také cítí, že bouřlivý vpád odbojných gardistů do sálu sněmovny je výsledkem onoho všeobecného spiknutí.

První pocit je celkem přesný, druhý už tolik ne. Pravdou je, že během podzimu a zimy roku 1980 se vládnoucí garnitura oddávala řadě podivných politických manévřů s cílem svrhnout vládu Adolfa Suáreze, ale jen zčásti je pravda, že by vpád do parlamentu a pokus o převrat byly výsledkem tohoto všeobecného spiknutí. V puči 23. února se propojují dvě různé věci. Jednou je série politických tahů proti Adolfo Suárezovi, ale nikoli proti demokracii, nebo ne v principu. Druhou je vojenská operace proti Adolfo Suárezovi, a také proti demokracii. Ty dvě věci na sobě nejsou zcela nezávislé, ale také nejsou zcela propojené: politické tahy byly kontextem, který přispěl k vojenské operaci; byly podhoubím puče, ne však pučem samotným. Ta nuance je pro pochopení puče zásadní. Proto není třeba věnovat příliš sluchu tehdejším politikům, kteří tvrdí, že věděli dopředu, co se onoho večera ve sněmovně stane, nebo že to vědělo mnoho lidí v sále, nebo dokonce že to věděl celý sál. Téměř s jistotou lze tvrdit, že jsou to jen vymyšlené, samolibé a vypočítavé vzpomínky. Pravdou je, že politické manévry a vojenská operace měly stěžít nějakou spojitost, a tudíž o puči nevěděl nikdo, nebo téměř nikdo v sále a mimo něj o něm vědělo jen velmi málo lidí.

Co věděli všichni, bylo to, že v zimě toho roku byla atmosféra pučem prosáklá. Dvacátého února, tři dny před pučem, napsal Ricardo Paseyro, dopisovatel listu *Paris Match* v Madridu: „Ekonomická situace se blíží katastrofě, terorismus narůstá, skepse vůči institucím a jejich představitelům

hluboce rozdírání duši země, stát se hroutí pod tíhou feudálních nešvarů autonomních vlád a zahraniční politika země je naprostým fiaskem.“ A na závěr dodal: „Ve vzduchu je cítit státní převrat, vojenský puč.“ Všichni věděli, co se může stát, ale nikdo, nebo téměř nikdo nevěděl kdy, jak a kde. Pokud jde o to „kdo“, perspektivní kandidáti na rozpoutání puče armádě zrovna nechyběli. A také je jisté, že jakmile podplukovník Tejero vrazil do sálu, museli ho všichni, nebo téměř všichni poznat, protože jeho tvář se objevovala na stránkách novin už od poloviny listopadu 1978, kdy list *Diario 16* přišel se zprávou, že byl zadržen za plánování puče, během kterého měli být při svém zasedání v paláci Moncloa zajati členové vlády a vzniklé vládní vakuum mělo být využito k převzetí kontroly nad státem. Po svém zatčení byl Tejero postaven před soud, ale trest, který mu vojenský soud uložil, byl směšně nízký a o několik měsíců později byl už znovu na svobodě a postaven mimo službu, což znamenalo, že neměl konkrétní pracovní náplň, a to zase znamenalo, že neměl žádnou jinou náplň než organizovat druhý pokus v co největším utajení a s co nejmenším počtem lidí, aby se zabránilo úniku informací, který zhatil ten první. Tak byl puč osnován v největším utajení, jen s malým počtem zasvěcených vojáků a s vysokou mírou improvizace, což do značné míry vysvětluje, proč ze všech možných hrozeb puče, které od předchozího léta visely nad španělskou demokracií, se nakonec zhmotnila právě tato.

Španělská demokracie však nebyla ohrožená teprve od předchozího léta. Jeden novinář se Suáreze dlouho po jeho odchodu z funkce zeptal, v jakém okamžiku začal mít podezření, že může dojít k pokusu o státní převrat. „V okamžiku, kdy jsem začal brát rozum jako premiér,“ odpověděl Suárez. Nelhal. Státní převrat není ve španělské historii ojedinělým jevem, ale spíše tradičním rituálem: všechny demokratické experimenty zde skončily státními převraty

a v posledních dvou stoletích se jich odehrálo víc než padesát. K tomu poslednímu došlo v roce 1936, pět let po vyhlášení republiky. V roce 1981 uplynulo od zahájení demokratizačního procesu také pět let a tato numerická shoda v kombinaci s obtížným obdobím, kterým země procházela, dala podnět k pověrám a tyto pověry vyvolaly ve vládnoucích kruzích psychózu puče. Ale nebyla to jen psychóza ani pouhé pověry. Ve skutečnosti měl Suárez více důvodů než jakýkoli jiný španělský demokratický premiér, aby se puče obával. A to od okamžiku, kdy svými činy prokázal, že nemá v úmyslu udělat pár změn, aby vše pokračovalo jako dřív, a kosmetickou úpravou formy prodloužit život frankistickému obsahu, jak se na začátku jeho mandátu mohlo zdát. Ale naopak, že chce obnovit politický režim podobný v podstatě tomu, proti němuž před čtyřiceti lety Franco a armáda povstali. Když Suárez nastoupil do funkce, byla armáda nejen téměř bez výjimky frankistická, ale byla na výslovný Francův rozkaz ochráncem frankismu. Nejslavnější větu přechodu od diktatury k demokracii („Vše je pod dokonalou kontrolou“) nevyslovil žádný z protagonistů tohoto období. Řekl ji Franco, což může naznačovat, že skutečným protagonistou přechodu k demokracii byl Franco, nebo že byl přinejmenším jedním z nich. Všichni si tuto větu, vyslovenou 30. prosince 1969 v projevu na závěr roku, pamatují. A všichni rozumí tomu, co znamenala: byla to diktátorova záruka jeho věrným, že až zemře, bude vše pokračovat tak jako za jeho života. Lapidárně to shrnul falangistický intelektuál Jesús Fuego: „Po Francovi Francův stát.“ Ne všichni si naopak pamatují, že o sedm let dříve Franco pronesl ve svém projevu ke shromáždění veteránů občanské války na vrchu Garabitas téměř identický výrok („Vše je zajištěné a pod kontrolou“) a při té příležitosti dodal: „Pod věrnou a neochvějnou ochranou naší armády.“ Byl to rozkaz: po jeho smrti bylo posláním armády zachovat jeho režim. Ale

krátce před smrtí dal Franco ve své poslední vůli armádě jiný rozkaz, totiž aby byla poslušna krále se stejnou věrností, s jakou byla oddána jemu. Ani Franca, ani důstojníky samozřejmě nenapadlo, že by si rozkazy mohly protirečit. Když pak politické reformy přivedly zemi k demokracii a ukázaly v plné šíři, že tomu tak je, protože král od frankismu ustupoval, většina vojáků znejistěla – museli volit mezi věrností prvnímu Francovu rozkazu a zabránit demokracii silou a zároveň uposlechnout druhý rozkaz a přijmout to, že je v rozporu s tím prvním a anuluje ho, a tím přijmout demokracii. Toto váhání je jedním z klíčů k 23. únoru. Vysvětluje rovněž, proč žil Suárez téměř od okamžiku, kdy v červenci 1976 nastoupil do úřadu předsedy vlády, obklopen zvěstmi o státním převratu. Na začátku roku 1981 nebyly tyto zvěsti hojnější než v lednu či dubnu 1977, ale nikdy nebyla situace pro státní převrat příznivější než právě tehdy.

Od léta 1980 se krize v zemi stále prohlubuje. Mnozí lidé souhlasí s diagnózou korespondenta *Paris Match*: hospodářství země je ve špatném zdravotním stavu, decentralizace stát ochromuje a pobuřuje armádu, Suárez je viditelně neschopný vládnout, a zatímco se jeho strana rozpadá, opozice tvrdě pracuje na tom, aby ho už jednou provždy odstavila od moci. Počáteční okouzlení demokracií se během pár let jaksí rozplynulo a v ulicích je cítit směs nejistoty, pesimismu a strachu.* K tomu se navíc přidal terorismus,

* Nejvýstižnější slovo pro popis této situace je „rozčarování“, protože nejlépe odráží realitu onoho období. Ve druhé polovině roku 1976, krátce poté, co přišel Suárez k moci, 78 procent Španělů dávalo přednost tomu, aby politická rozhodnutí byla v rukou lidmi zvolených zástupců, v roce 1978, kdy byla schválena ústava, se 77 procent definovalo jako bezvýhradní demokraté. Avšak v roce 1980 podle institutu *Metroscopia* sotva polovina Španělů upřednostňovala demokracii před jakoukoli jinou formou vlády. Zbytek váhal nebo mu to bylo jedno, pakliže nepreferoval návrat diktatury.

především terorismus ze strany ETA, který dosahuje zatím nepoznaných rozměrů a svou nenávist zaměřuje na gardisty a armádu. Je to alarmující výhled a začíná se mluvit o hledání krizových řešení. Nemluví o nich jen věční stoupci vojenského puče – zatvrzelí frankisté, zbavení svých privilegií, kteří každodenním vlasteneckým řečením rozdmýchávají oheň v kasárnách –, ale také odvěcí demokraté, jako Josep Tarradellas, starý republikánský politik a bývalý premiér autonomní katalánské vlády, který od léta 1979 opakovaně vyzýval k otočení kormidla, které by napravilo zbloudilý kurz demokracie, a který v červenci 1980 vystoupil s požadavkem „chirurgického zákroku, který by zemi znovu uvedl do pořádku“. Otočení kormidla, chirurgický zákrok, změna kurzu – to je děsivý slovník, který od léta 1980 proniká do rozhovorů na chodbách parlamentu, zní u večeří a obědů, při politických diskusích a objevuje se v novinových článcích madridského mocenského propletence. Tyto výrazy jsou pouhými eufemismy nebo spíše prázdnými pojmy, které si každý naplňuje podle vlastního zájmu, a kromě toho, že v nich rezonuje téma puče, mají společné jen jedno: stejně jako pro frankisty, tak i pro demokraty, stejně jako pro krajní pravici Blase Piñara nebo Girona Velasca, tak i pro socialisty Felipeho Gonzáleze a pro mnohé komunisty Santiaga Carrilla a mnohé centristy samotného Suáreze, je jediným člověkem zodpovědným za tuto krizi Adolfo Suárez a prvním předpokladem k ukončení krize je dostat ho z vlády. Byl to legitimní požadavek a v zásadě rozumný, protože už dlouho před příchodem léta se Suárez projevoval jako nevýkonný politik. Ale politika je také otázkou formy. Především politika demokracie, která má mnoho nepřátel uvnitř armády i mimo ni, demokracie čerstvě vytvořené, jejíž pravidla jsou ještě v záběhu a nikdo je ještě plně neovládá, a jejíž švy jsou ještě nepevné – a zde byl problémem nikoli obsah, ale forma. Otázkou nebylo,

zda se Suáreze zbavit, ale jak se Suáreze zbavit. Odpověď, kterou měla na tuto otázku dát vládnoucí garnitura, je jediná možná odpověď v tak křehké demokracii, jako byla ta španělská v roce 1981: prostřednictvím voleb. Vládnoucí garnitura takovou odpověď nedala a ta, kterou dala, zněla jednomyslně: za jakoukoli cenu. Byla to odpověď krutá a byla z velké části vyvolána zpuštěností, touhou po moci a nezralostí vládnoucích kruhů, které byly raději ochotny riskovat vznik příznivých podmínek pro jednání podvrtných protidemokratických sil, než aby tolerovaly přítomnost netolerovatelného Adolfa Suáreze ve vládě. Jinak není možné vysvětlit, že od léta 1980 politici, podnikatelé, odboroví předáci, církevní hodnostáři a novináři zběsile přeháněli závažnost situace, aby si mohli denně pohrávat s návrhy vratkých ústavních řešení, která rozkolísávala již tak rozkolísanou vládu, vymýšleli mimoparlamentní zkratky, čímž vytvářeli nebezpečí, že se nové institucionální soukolí zadře a vznikne chaos, ideální pohonná hmota puče. Ve velké madridské stoce, jak v té době nazýval Suárez madridskou mocenskou scénu, ona řešení – chirurgické zákroky, otočení kormidla nebo změny kurzu – nebyla pro nikoho tajemstvím a sotva minul den, aby se tisk o některém z nich nezmínil a nepodpořil ho. Jeden den se mluvilo o úřednické vládě v čele s Alfonsem Osoriem, pravicovým poslancem a místopředsedou první Suárezovy vlády, a následujícího dne se psalo o vládě široké koalice vedené Joséem Mariou de Areilzou, také pravicovým poslancem a ministrem zahraničí první královny vlády. Jeden den se mluvilo o operaci Quirinal, která měla předsedou koaliční vlády ustanovit Landelina Lavillu, předsedu sněmovny a lídra křesťansko-demokratické frakce Suárezovy strany, a následujícího dne se psalo o operaci De Gaulle, která měla předsedou vlády národní jednoty ustanovit uznávaného armádního důstojníka Álvara Lacalleho Leloupa nebo Jesúse Gonzáleze de

Yerra nebo Alfonsa Armadu, bývalého králova tajemníka a nakonec hlavu puče 23. února. Stěží uplynul týden, aby hlasy, které se neshodly téměř v ničem, svorně nepožadovaly silnou vládu, což mnozí interpretovali jako volání po vládě v čele s armádním důstojníkem nebo s přítomností důstojníků, vládu, která by ubránila monarchii před turbulencemi, která by odstranila chaos, způsobený improvizovanými kroky provázejícími změnu od diktatury k demokracii, a učinila přítrž tomu, v čem někteří spatřovali její nešvary. Vládu, která by vymýtila terorismus, oživila hospodářství, racionalizovala ustavování regionálních autonomií a vrátila zemi klid. Byla to každodenní změt návrhů, žvástů a tajných schůzek a 2. prosince 1980 Joaquín Aguirre Bellver, parlamentní zpravodaj ultrapravicového deníku *El Alcázar*, popsal politickou atmosféru ve sněmovně těmito slovy: „Puč na turecký způsob, úřednická vláda, prozatímní vláda... Jezdecká přehlídka po vzoru generála Pavíí¹ [...] Kdo dnes ještě nemá svůj vlastní recept na převrat, je nula. A Suárez se zatím prochází sám po chodbách a nikdo si ho nevšímá.“ Aby přiložil pod pučistický kotel, Aguirre Bellver ve svém výčtu úmyslně smíchal vojenské puče – nedávný puč v Turecku v čele s generálem Evrenem nebo ten, v jehož čele stál ve Španělsku před více než sto lety generál Pavía – s teoreticky ústavními politickými operacemi. Byla to záludná a vražedná směs a z této směsi se zrodil 23. únor. Politické manévry byly půdou, která

1/ Generál Manuel Pavía (1827–1895) provedl 3. ledna 1874 ve Španělsku státní převrat, odstranil předsedu vlády Emilia Chotelara a inicioval vládu národní jednoty v čele s generálem Franciscem Serranem. Tato „republikánská diktatura“ nakonec vyústila v restauraci monarchie. Dle legendy generál Pavía vjel do parlamentu na koni. Tato scéna je sice pouhou fikcí, ale zůstala ve španělském kolektivním povědomí jako extrémní příklad násilného porušení parlamentních svobod. Pozn. překl.

dodávala puči argumenty a alibi. Vládnoucí kruhy, které veřejně debatovaly o možnosti nabídnout vládu představiteli armády nebo požádat vojáky, aby jim pomohli vyprostit zemi z tehdejšího zmatku, pootevřely dveře politiky armádě, která po vstupu do politiky volala, aby mohla demokracii zničit – a 23. února vrazila armáda těmito dveřmi dovnitř jako smršť. Pokud jde o Suáreze, popis Aguirreho Bellvera ze zimy předcházející puči je naprosto přesný a nutně vede k myšlence, že obraz osamocенého Suáreze v chodbách parlamentu předjímá obraz jeho osamocенosti v sále sněmovny večer 23. února. Je to obraz zlomeného člověka a odepsaného politika, který v měsících před pučem cítí, že se proti němu spikla celá politická třída, celá vládnoucí garnitura v zemi. Není jediný, kdo to cítí: „Všichni osnujeme spiknutí“ je název článku Pilar Urbanové, otištěného na počátku prosince v deníku *ABC*, ve kterém píše o machinacích proti Suárezovi, připravovaných skupinou novinářů, podnikatelů, diplomatů a politiků z různých stran, kteří se sešli na večeri v jednom madridském podniku. Není jediná, kdo to cítí. Ve velké madridské stoce, v madridském mocenském propletení cítí, že se proti Adolfu Suárezovi spikl celý svět, a na podzim a v zimě 1980 snad už není ve vlivných kruzích nikdo, kdo by vědomě či nevědomě nepřidal své zrnko písku k té velké hoře všeobecného spiknutí. Nebo k tomu, co Suárez za spiknutí považuje.

Spiknutí proti Suárezovi se účastní (nebo Suárez má pocit, že se ho účastní) novináři. Účastní se ho samozřejmě novináři z krajní pravice, kteří na Suáreze denně útočí, protože usuzují, že když zničí jeho, zničí demokracii. Pravda je, že jich není mnoho, ale jsou důležití: noviny a časopisy *El Alcázar*, *El Imparcial*, *Heraldo Español*, *Fuerza Nueva* a *Reconquista* jsou téměř jediné tiskoviny, které se dostanou do kasáren a tam přesvědčují vojáky, že situace je ještě horší, než ve skutečnosti je. A pokud by se snad z nezodpovědnosti, egoismu nebo ze zbabělosti vojáci nyní spolčili s hanebnou politickou garniturou, která žene Španělsko na okraj propasti, budou stejně muset dříve či později zasáhnout, aby ohroženou vlast zachránili. Výzvy k puči se táhnou od začátku demokracie, ale od léta 1980 už je nikdo nezastírá. Sedmého srpna se na obálce týdeníku *Heraldo Español* objeví obrázek velkého vzpínajícího se koně a celostránkový titulek: „Kdo osedlá tohoto koně? Hledá se generál.“ A uvnitř čísla navrhuje novinář Fernando Latorre v článku, otištěném pod pseudonymem, vyhnout se tvrdému vojenskému převratu nenásilným vojenským převratem, který by do premiérského křesla vlády národní jednoty dosadil některého z generálů, jejichž seznam uvádí. Je mezi nimi i jméno generála Alfonsa Armady. Novinář pak pánovitě dává králi na výběr ze dvou typů puče: „Buď Pavía, nebo Prim¹ – ať

1/ Juan Prim y Prats (1814–1870), španělský liberální politik a voják, v šedesátých letech 19. století se účastnil několika pokusů o státní

si každý vybere.“ Na podzim a v zimě 1980, ale především v týdnech před 23. únorem, byla taková kázání na denním pořádku, hlavně v deníku *El Alcázar*, patrně nejvíce bojechtivém a rozhodně nejvlivnějším periodiku krajní pravice. V období mezi koncem prosince a začátkem února zde vyšly tři články podepsané pseudonymem Almendros – pod ním se pravděpodobně skrýval generál v záloze Manuel Cabeza Calahorra, který tlumočil názory skupiny vysloužilých generálů –, žádající, aby armáda a král zrušili demokracii. To samé požadoval dva týdny před pučem v článku s názvem „Mezní situace“ generál v záloze Fernando de Santiago, pět let předtím ještě místopředseda první Suárezovy vlády. Ve stejných novinách napsal 24. ledna jejich šéfredaktor, Antonio Izquierda: „Tajemní zákulisní poslové, kteří prý mají dokonalé informace, kontaktují v těchto dnech známé osobnosti ze světa médií a financí se sdělením, že ‚převrat je na spadnutí a že do dvou měsíců bude vše vyřízeno‘.“ A ze stejného zdroje se navzdory utajení, s jakým se puč chystal, dozvěděli někteří dobře informovaní čtenáři v předvečer 23. února, že zítřek je dnem D: na titulní straně nedělního vydání listu *El Alcázar* z 22. února byla fotografie tří sektorů prázdného sálu sněmovny a pod ní, jak to noviny dělaly i při jiných příležitostech, červená tečka, upozorňující na to, že titulní stránka obsahuje dohodnutou informaci. Informaci bylo možné získat propojením hrotu tlusté šipky, mířící do sálu (uvnitř ní bylo napsáno: „Vše je připraveno na pondělní zasedání“), s textem článku šéfredaktora, umístěným napravo od fotografie. Věta článku, ke které linka od hrotu šipky vedla, udávala téměř přesný čas, kdy podplukovník Tejero následujícího dne vstoupil do parlamentu: „... dříve

převrat, vedl pokus o tzv. státní převrat z Villareja de Salvanés v lednu 1866. O jeho skutečných i smyšlených hrdinských činech a konspiracích se dodnes ve Španělsku traduje mnoho historek. Pozn. překl.

EL ALCAZAR

Director: Antonio IZQUIERDO

Madrid, domingo, 22 de febrero de 1981 / 30 pesetas

FRAKTICA

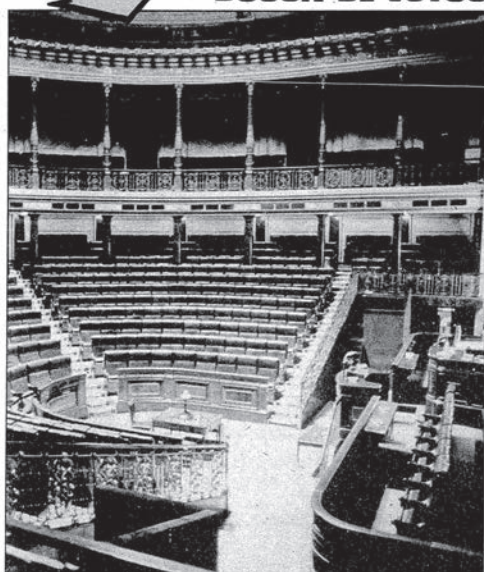
TECNICA ALEMANA
A PRECIO RAZONABLE

DISTRIBUCION
CIENPO
San Sebastián, 10 - Tel. 506.114.246.65 - MADRID 17

Todo
dispuesto
para la
sesión del
lunes

UCD INTENSIFICA SU ACTIVIDAD EN BUSCA DE VOTOS

En cualquier caso, la victoria del señor Calvo Sotelo será inestable

(Pág. 10)

Un seguro perdedor

Con todo lo que se ha dicho en torno a la primera fase de la investidura presidencial, no se ha dicho algo importante: las 17 abstenciones (sea de Coalición Democrática, rama de Minoría Catalana y dos de votos parlamentares) pueden decidir la suerte del candidato a la presidencia. Pero también y sustancialmente pueden decidir la suerte del PSOE y de todo el ala izquierda del Congreso de los Diputados. Las seis ausencias (dos del PSOE, una del Grupo Andaluzista y tres de Herri Batasuna) pueden, a su vez, inclinar la balanza a favor de esa misma izquierda. La persona realidad de UCD es que su candidato depende de que se manifiesten los diputados vascos y los seis ausencias. Las abstenciones son negociables, claro está. Y no resulta difícil suponer que a estas alturas —antes de que suenen las 18.30 horas del próximo lunes— los resultados comiencen a haber entrado en funcionamiento para estar a esos grupos de no pondrán decididos y a que emitan su sufragio en favor de don Leopoldo Calvo Sotelo.

Pero, ¿a cambio de qué? Si Coalición Democrática, tras su duro sesión tres votos afirmativos, seis abstenciones se mantiene en su posición, el señor Calvo Sotelo no tiene otro camino que negociar, a tumba abierta, con la Minoría Catalana. ¿Qué puede negociar el candidato centrista con la Minoría Catalana? Sólo cuestiones que se atañen a política y moralmente hablando, a la capacidad de cohesión de toda Gobierno: cuestiones de Estado, de solemnidad, de integridad... ¿Cada puede resultar la mínima victoria del señor Calvo Sotelo inestable. Se dirá que de alguna forma hay que resolver la sesión del lunes, pero lo importante no es que se resuelva o no se resuelva la sesión del lunes. Lo más importante que se previene, a tiempo, lo que puede suceder tras esa sesión.

¿Conclusión de las Cámaras y convocatoria de elecciones generales...? ¿Por qué? Existen otros indicios que pudieran presagiar el resultado positivo de estas operaciones, desde hasta ahora con la máxima cautela: formación de un Gobierno de «ancha base», como solicitaban muchas las movilizaciones de esas bases —en autonomía—, porque los tiempos siguen cambiando que en una barbaridad —para anunciar una concentración prevista para hoy y posteriormente desautorizada. Es notable que para la Corona existe una prueba hasta cierto punto atrevida por lo que pudiera tener de rango: un Gobierno socialista que estabiliza o desestabiliza, con carácter irreversible, la permanencia de la propia institución. Eso dicen, al menos, los mejor informados. ¿No constituiría un primer paso ese Gobierno de «ancha base»? ¿Le pondrían reparos los socialdemócratas de Fernández Oubiña, la figura más eminente por la variedad marxista? ¿Le haría reparos Manuel Fraga Iribarne, tras su demolición actitud ante Calvo Sotelo y sus oportunos y resonantes declaraciones dadas por hecho que admitiría la colaboración del PSOE en un posible Gobierno? ¿Le harían cosas los liberales amigos al convertirse como a fórmula de supervivencia? ¿Se negarán a ello los grupos separatistas, formos o no en alta izquierda de votos —(her que var qué lenguaje se gastan) al mantener la certeza de que ese Gobierno facilitaría aún más sus pretensiones autonomistas?

Difícil jornada la del próximo lunes en el Palacio de la Carrera de San Jerónimo: en el mejor de los casos, la situación será mala, porque la anunciada victoria por mayoría simple de Calvo Sotelo será una victoria pírrica, cercada de hipotecas y cesiones; y su derrota, posible, conformaría el paso inmediato a un Gobierno de concentración, con discreta mayoría socialista —a nivel gubernamental—, y un independiente frío, al estilo de López de Letona, de Cabeza del Ejecutivo... O un general con pedregales liberal o demócrata de toda la vida a la parte de alta. En pocas palabras: el lunes habrá un perdedor inequívoco: el Estado Español, o, si queréis, España. Pero el Estado vive presto al federalismo y de España casi nadie se acuerda ya, salvo Juan Pablo II, que tuvo la ingenuidad humorada —Dice en la prensa— de enviar la oportuna civilizadora de nuestro pueblo en Asia, en Filipinas, donde no se rindieron los últimos, además que defraudan los físicos del Imperio en Balce. ¡Cuán recorda ya aquellos fantásticos historias!

Antonio IZQUIERDO

SIN NOTICIAS DE LOS CONSULES SECOS STRAOS

(Pág. 7)

než v pondělí ukážou hodiny 18.30...“ Takže i když s největší pravděpodobností žádný z poslanců, kteří byli večer 23. února ve sněmovně, předem nevěděl, co se chystá, přinejmenším šéfredaktor deníku *El Alcázar* a někdo z jeho spolupracovníků to věděli. To vyvolává čtyři otázky. Kdo jim poskytl tuto informaci? Kdo další to věděl? Kdo věděl, jak titulní stranu interpretovat? Komu byla informace určena?*

Ale spiknutí proti Suárezovi – a proti demokracii – se neúčastní pouze novináři krajní pravice. Účastní se ho – nebo

* Na tyto otázky nemám odpovědi, ale mám určité domněnky. Je pravděpodobné, že noviny dostaly informaci od generála Milanse del Bosche, který následujícího dne povstal proti vládě ve Valencii, nebo od někoho z přímých spolupracovníků Milanse del Bosche, nebo ještě pravděpodobněji od Juana Garcíi Carrése, bývalého šéfa frankistických vertikálních odborů, který byl v měsících před pučem spojkou mezi Milansem del Boschem a Tejerem; jak Milans del Bosch, tak García Carrés měli úzké vazby na *El Alcázar*. Informaci měl pravděpodobně také José Antonio Girón de Velazco, lídr jedné z frakcí krajní pravice, předseda organizace *Confederación de Combatientes* (Konfederace bojovníků) a blízký přítel Garcíi Carrése; rovněž generálové v záloze, napojení na Cabezu Calahorru a Fernanda de Santiagu a bývalí frankističtí ministři napojení na Giróna de Velasca. O puči ale nevěděl lídr uskupení *Fuerza Nueva* (Nová síla), Blas Piñar, jediný poslanec krajní pravice ve sněmovně. Bezpochyby bylo informováno víc lidí, ale ne o mnoho víc. V každém případě tu vznikla zvlášť úrodná půda pro fantazírování, nebo přímo pro blouznění: 5. února si Manuel Fraga, lídr pravicové strany, poznamenal do svého deníku: „Všude se šíří fámy... Jedna jasnovidka předpovídá puč na 24. února“. Třináctého února obdrží policie od svého informátora, kterého se chystá propustit pro nedostatek důvěryhodnosti, zprávu, že 23. února dojde k puči. A 18. února jde do prodeje *Spic*, měsíčník obchodní letecké dopravy, zaměřený na volný čas a turistiku, a v jednom z článků, podepsaných šéfredaktorem časopisu, se píše: „Není pravda, že mám v úmyslu provést v pondělí 23. února puč ... kromě toho nevím...“ (Další blouznění: 6 písmen tvoří slovo *además* [kromě], 2 slovo *no* [ne-] a další 2 *sé* [-vím], dohromady 6.22, téměř přesně čas, kdy podplukovník Tejero vpadl do sněmovny.) Je třeba říct, že ani 5. února, ani 13. února a ani 18. února nebyly datum ani čas puče ještě pevně stanoveny.

Suárez má pocit, že se ho účastní – také demokratičtí novináři. Je to pocit člověka zahnaného do kouta, ale možná to není pocit nepřesný. V posledních letech frankismu a v počátcích demokratizačního období se vytvořila ojedinělá symbióza mezi žurnalistikou a politikou, spojenectví mezi politiky a novináři, a novináři se proto považovali za prvořadé hráče v procesu přeměny diktatury v demokracii. Kolem roku 1980 se však toto spojenectví rozbilo, přinejmenším se rozbilo spojenectví mezi Suárezem a novináři, kteří mají pocit, že je vládnoucí moc přehlízí, a této skutečnosti připisují zodpovědnost nebo část zodpovědnosti za nejtěžší chvíle, jaké země dosud poznala. Pocit uražené pýchy, který v té době tisk zažívá, je odrazem uražené pýchy, kterou zažívá Suárez (a také uražené pýchy, kterou zažívá země), a vzhledem k tomu, že někteří významní novináři si přisuzují poslání určovat politiku vlády a Suáreze považují málem za podvodníka a v každém případě za hanebného politika, je v řadě sdělovacích prostředků kritika Suáreze velice drsná a přispívá k atmosféře vyvolávající puč. Noviny čtenáře straší představou nouzové situace, poskytují na svých stránkách prostor každodenním zvěstem o politických manévrech a chystaných tvrdých či nenásilných pučích, místo aby se jim snažily zabránit, a tím jim připravují půdu. Čtyři a půl roku u moci – a navíc čtyři roky tak intenzivní jako ty, co prožil Suárez – samy o sobě navíc vrchovatě stačí k tomu, aby si vybudoval zástup nepřátel. Jsou mezi nimi rozzuření novináři, kteří v krátké době vyměnili nekritický obdiv za opovržení; jsou tu kritičtí novináři, kterých se zmocnila sebevražedná zběsilost; jsou tu vydavatelské skupiny – jako Grupo 16, vlastníci listů *Diario 16* a *Cambio 16* (tehdy nejvýznamnějšího politického týdeníku) –, které v létě 1980 zahájí proti Suárezovi zuřivou kampaň, podnícenou vůdčími představiteli jeho vlastní strany; jsou tu lidé jako Emilio Romera, bez pochyby nejvlivnější novinář období pozdního

frankismu, který poté, co ho Suárez zbavil významné pozice v tiskové skupině organizace *Movimiento* (Hnutí),¹ jediné platformě Francovy strany, pojal vůči premiérovi trvalou nenávisť a několik dní před pučem ve svém sloupku v deníku *ABC* navrhoval, aby se po chirurgickém zákroku nebo po otočení kormidla, které měly Suáreze vystrnadit, stal předsedou vlády generál Armada.

Případ Luise Marií Ansona, nesmírně významného novináře období demokracie, je odlišný a složitější. Anson byl dlouholetý zastánce monarchie, kterému Suárez v šedesátých letech pomohl, když se obával soudního stíhání za urážky Franca v článku otištěném v deníku *ABC*. Později, v polovině sedmdesátých let, pomohl Anson Suárezovi: povzbuzen budoucím králem, postrčil v době, kdy šéfoval časopisu *Blanco y Negro*, Suárezovu politickou kariéru kupředu, prozazoval jeho kandidaturu na předsedu vlády a jeho jmenování pak oslavil na stránkách listu *Gaceta Ilustrada* s nadšením pro reformní tisk nezvyklým. A nakonec to byl zase Suárez, kdo pomohl Ansonovi: necelé dva měsíce po zvolení do funkce premiéra ho jmenoval ředitelem státní tiskové agentury EFE. Ačkoli Anson zůstal v čele agentury až do roku 1982, výměna vzájemných laskavostí se přerušila hned po několika měsících, kdy novinář začal cítit, že Suárez je slabý politik s komplexy plynoucími z falangistické minulosti a že předává novou demokratickou moc levici. To Ansona proměnilo v nesmiřitelného kritika premiérových politiky, nesmiřitelného a veřejného. Anson zval pravidelně do jídelny agentury EFE politiky, novináře, finančníky a církevní i armádní hodnostáře a na těchto setkáních

1/ Francovo *Movimiento nacional* (Národní hnutí) označované většinou jen jako *Movimiento* (Hnutí) – organizace založená Francem, „společenství všech Španělů“, které mělo ve službě vlasti podporovat politický život. Pozn. překl.

začal záhy rozdmýchávat nespokojenost se svým bývalým ochráncem. Podle Francisca Mediny také od podzimu 1977 mluvil o plánu nápravy demokracie – ve skutečnosti skrytém státním převratu – inspirovaném událostmi, které v červnu 1958 umožnily generálu de Gaullovi návrat k moci a vznik páté Francouzské republiky. Jeho ideou bylo, že armáda bude vyvíjet na krále jemný tlak, aby přiměl Suáreze k rezignaci a zavázal se jmenovat teoreticky nadstranickou vládu v čele s nějakým odborníkem, vládu národní jednoty nebo záchrany, která by na určitou dobu odložila stranou ústavní zákonnost a uvolnila si ruce pro zavedení pořádku, skoncování s krvavou lázní terorismu a překonání ekonomické krize. Když k tomu přičteme důstojníka v čele vlády, velkou dávku improvizace, zbrkllost a frontální porušení ústavního pořádku, byl to v podstatě plán, který se pokoušeli uskutečnit pučisté 23. února. Podezření vůči novináři mohlo později posílit i několik dalších skutečností: jeho vztah s generálem Armadou – ve svých pamětech ho Armada nazývá „dobrým přítelem“, s nímž udržoval kontakty „řadu let“ –, pevné monarchistické přesvědčení, které je spojovalo, fakt, že podle některých svědectví měl být Anson ministrem ve vládě, kterou Armada plánoval po úspěšném převratu, odpor EFE označit po 23. únoru generálovu úlohu v puči jako vůdčí, Ansonovo válečné tažení proti Suárezově politice i jeho pověst neúnavného intrikána. Pravda však je, že vztah Ansona a Armady nebyl tak blízký, jak naznačoval generál; že Anson figuroval na údajném seznamu ministrů Armadovy vlády spolu s řadou demokratických politiků, kteří neměli potuchy o tom, že jim chce generál přisoudit úlohu ručitelů za puč; a že odpor EFE připustit vůdčí postavení bývalého králova tajemníka v pokusu o převrat byl odrazem všeobecných pochybností a nejistot ve dnech po 23. únoru. A pokud jde o myšlenku puče, s největší pravděpodobností pocházela od Armady samotného. Kdysi přijel

do Paříže jako student École de Guerre krátce po nástupu de Gaulla k moci a ve Francii zažil zblízka všechny důsledky, které jeho návrat přinesl. Idea puče se zrodila v generálově hlavě, a to on ji šířil tak úspěšně, že od léta 1980 pronikla do všech vrstev madridských mocenských kruhů a téměř každá politická strana teoreticky zvažovala možnost dosadit zástupce armády do čela koaliční nebo prozatímní vlády nebo vlády národní jednoty jako jednu z cest, jak odstavit Suáreze od moci. Výsledně tedy neexistuje žádný seriózní důkaz o tom, že by Anson přímo podporoval Armadovu kandidaturu na pozici premiéra nadstranické vlády, natož že by byl zapojen do vojenského puče. I když nelze vyloučit, že na podzim a v zimě 1980 mohl toto nouzové řešení v určitém okamžiku racionálně zvažovat, protože jisté je, že podporoval jakoukoli snahu urychleně vyměnit předsedu vlády, který podle jeho názoru i podle názoru téměř celé vládnoucí garnitury vedl monarchii a celou zemi do záhuby.

Spiknutí proti Suárezovi se účastní (nebo Suárez má pocit, že se ho účastní) také finančníci a podnikatelé a praviceová strana, na kterou finančníci a podnikatelé tlačí: *Alianza Popular* (AP, Lidová aliance). Nebylo tomu tak vždy: ne vždy podnikatelé a finančníci praviceovou stranu podporovali, nebo ne vždy to dělali s takovým západem. I když nejspíš v hloubi duše Suárezem pohrdali hned od chvíle, kdy se dostal k moci (a to nejen protože ho považovali za ignorantu v ekonomických záležitostech), faktem je, že na začátku mandátu ho finančníci a podnikatelé bezvýhradně podporovali, protože chápali, že podporovat ho znamená podporovat monarchii, a protože monarchie je přesvědčila, že ten sympatický všudybyl, který začínal ve strukturách organizace *Movimiento* (Hnutí) jako poslíček a celou její stavbu dokonale prosmýčil, takže ji znal jako své boty, je ideálním polírem pro řízení demoličních prací na zastaralé stavbě, která jim po čtyřicet let skvěle sloužila, ale teď už jim překážela v obchodech a dělala ostudu před evropskými kolegy. Suárez obstál: úkol úspěšně splnil. Když byl však jeho úkol splněn, měl odejít. Takový byl názor velké většiny finančníků a podnikatelů. Ale Suárez neodešel, naopak. Poslíček povýšený na políra se považoval za architekta a začal na zbořeníšti diktatury budovat zbrusu novou stavbu demokracie. To byl začátek problému. Suárez po léta usiloval o podporu finančníků a podnikatelů, pak ho ale opakovaná volební vítězství povzbudila natolik, že je začal přehlížet, odmítal jejich rady i poplácávání po zádech,

vyhýbal se jim nebo si jich nevšímal nebo je ignoroval nebo dělal kroky, které si vysvětlovali jako ignorování, a nakonec je přestal přijímat ve vládní rezidenci v Moncloi a brát jim telefony. Nepřijímal ani jejich varování a napominání, kterými se ho snažili zahnat zpátky do ohrady. Tak ke své ne-libosti odhalili, co možná v hloubi duše vždycky tušili, totiž že dříve milý a ochotný poslíček v sobě skrývá arogantního provinčního všudybyla, který v sobě živí záštiplný sen, že se jednou postaví nejmocnějším lidem v hlavním městě. Tak také odhalili – protože s obavami zjišťovali, že obchody jdou čím dál hůř – jeho opožděné sociálnědemokratické sklony, které se u něj znenadání projevily a které nepřesně připisovali jeho neschopnosti vymanit se ze sociálně revolučního rámce falangistické výchovy, snaze napodobit mladého a skvělého lídra socialistů Felipeho Gonzáleze a posedlosti získat dobrozdání o své demokratické neposkvrněnosti od deníku *El País*. A tak se také v průběhu roku 1980 definitivně rozhodli, že Suárezova politika pouze prohlubuje ekonomickou krizi a štěpí zemi. Rozhodli se také, že to, co tento plebejec ve funkci premiéra dělá, je podvod, protože jeho moc pochází od pravicových voličů, kteří ho po čtyři roky podporovali, ale on dělá politiku, která vyhovuje levici. Tyto úvahy záhy dospěly k jasnému závěru: je třeba jakýmkoli způsobem napravit omyl, kterým se tato kariéristická a neposlušná nula dostala do premiérského křesla.

Proto na podzim a v zimě před pučem finančníci a podnikatelé přižívali noční můru blížící se katastrofy a podporovali jakoukoli politickou akci proti Suárezově vládě, s níž přišla pravice. Denně vstříkovali novou dávku neklidu do už tak zneklidněných konzervativních údů strany, o kterou se vláda opírala. Chtěli tak stranu rozložit, dezertéry připojit k menšinové *Alianza Popular* a s ní vytvořit novou vládu v čele s politikem nebo nezávislým odborníkem nebo významným představitelem armády, vládu koaliční nebo

prozatímní nebo vládu národní jednoty, každopádně vládu silnou, podpořenou novou parlamentní většinou. Protože bylo třeba obnovit přirozený řád věcí, který Suárez narušil, nazývali tuto většinu většinou přirozenou; protože přirozeným vůdcem této přirozené většiny mohl být pouze lídr strany *Alianza Popular*, podnikatelé a finančníci určili za jejího vůdce Manuela Fragu.

Že by se na podzim a v zimě 1980 Fraga neúčastnil spiknutí proti Suárezovi (nebo že by měl Suárez pocit, že se ho neúčastní), bylo téměř nemyslitelné, a to nejen podle zákonů politické logiky. Nikdo ostatně neměl tak pádné důvody jako Fraga považovat Suáreze za samozvance. Fraga byl zázračně dítě diktatury, léta sedával na schůzích Francova kabinetu a opředěný pověstí liberála se na začátku sedmdesátých let jevil jako muž, jehož si dějiny vybraly za vůdce postfrankismu, čímž se rozuměl reformovaný frankismus, který rozšíří své hranice, aniž by je zboural – tak tomu alespoň rozuměl Fraga. Nikdy nikdo nepopřel jeho intelektuální schopnosti úkol splnit. Často se vypráví historka, jak Felipe González ve snaze polichotit Fragovi a pokořit Suáreze prohlásil od řečnického pultu sněmovny při rozpravě k hlasování o nedůvěře Suárezově vládě (které v květnu 1980 navrhl), že Fraga do své hlavy pojme celý stát. Jestliže je tato metafora pravdivá, pak není úplná. Je-li pravda, že se Fragovi do hlavy vešel celý stát, je taky pravda, že už se tam nevešlo vůbec nic jiného. V tomto smyslu, jako skoro ve všech ostatních, byl Fraga antitezí Suáreze: excelentní student, nepříjemný diskutér, přehnaně plodný autor a v době změny režimu politik budící dojem, že všechno ví a ničemu nerozumí, nebo alespoň že nerozumí tomu, čemu je třeba rozumět, totiž že hranice frankismu není možné rozšířit, aniž by se zbouraly, protože frankismus byl nereformovatelný, anebo byl reformovatelný pouze tehdy, spočívala-li reforma právě v jeho zničení. Tato osudná intelektuální slabina – spolu s jeho

vrozeným autoritářstvím, nedostatkem vynalézavosti, nedůvěrou, kterou od konce šedesátých let bezdůvodně budil ve vlivných kruzích frankistického režimu a nedostatkem osobního souznění s monarchou – vysvětluje, že premiér, kterého si král vybral k provedení změny režimu, nebyl očekávaný Fraga, ale neočekávaný Suárez. A že v následujících letech Fragovy zastrašovací manýry, jeho politická hrubost a strategická inteligence Suáreze (který v té době budil dojem, že všemu rozumí, nebo přinejmenším rozumí tomu, čemu bylo třeba rozumět, i když možná nevěděl nic) zmenšily jeho prostor, až byl nakonec teoretický liberál z počátku sedmdesátých let vehnán do náruče reakcionářů a odsouzen ventilovat své zmařené ambice v šiku frankistických dinosaurů a táhnout s nimi jejich káru neutěšenou pustinou. V měsících před pučem se ale role vyměnily. Zatímco Suárez se potápí, aniž by čemukoli rozuměl, Fraga je na vrcholu, jako by všechno věděl a všemu rozuměl. I když je jeho vliv ve sněmovně i nadále skromný, protože koalice, s níž kandidoval v posledních volbách a která je umírněná jen se skřípěním zubů, má sotva hrstku poslanců, jeho veřejný obraz už není obrazem nevyléčitelného frankistického nostalgika. Touží po něm u královského dvora, kde měl po léta věrného spojence v osobě generála Alfonsa Armady, jeho vztahy s armádou a církví nemohou být lepší, pochlebují mu podnikatelé a finančníci, kteří ho dříve zavrhovali, a usilují o něj prominentní členové Suárezovy strany, kteří si ho vybrali za svého skutečného vůdce a spolu s ním se snaží najít ten nejlepší způsob, jak svrhnout vládu a vytvořit místo ní vládu koaliční nebo prozatímní nebo úřednickou nebo vládu národní jednoty. Cokoli, jen nedovolit Suárezovi zůstat u moci a zemi úplně zničit. Ono „cokoli“ zahrnuje i koaliční nebo prozatímní nebo úřednickou vládu nebo vládu národní jednoty v čele s důstojníkem; bude-li tímto důstojníkem jeho přítel Alfonso Armada, tím lépe. Fraga, který si

uvědomuje, že je v politice referenčním bodem pro mnoho důstojníků s pučistickými sklony, zvažuje tuto možnost jako tehdy mnozí jiní, ale možná více než kdokoli jiný. Jeho deníky jsou plné poznámek o večerích s politiky a armádními důstojníky, při nichž se o ní hovoří. Mnozí významní členové strany *Alianza Popular* jako Juan de Arespacochaga, bývalý starosta Madridu, ji bez okolků schvalují; podle Arespacochagy je jí nakloněna i řada členů stranické exekutivy. Fraga se obden schází s vedoucími představiteli Suárezovy strany včetně jejího parlamentního mluvčího a váhá. Nepochybuje ale o tom, že je nutné zbavit se toho bezvýznamného úředníčka, který se mu před čtyřmi lety omylem nebo díky královi rozmaru postavil do cesty vedoucí k premiérskému křeslu. Už před příchodem léta znepokojil zemi varováním, že „pokud se nepřijmou opatření, převrat bude nevyhnutelný“. A 19. února, čtyři dny před pučem, varuje sněmovnu: „Bude-li tu vůle otočit kormidlem, změnit kurz, což všichni považujeme za nezbytné, jsme připraveni spolupracovat. A jestli ne, ne (...). Loď je třeba dovézt do doků a důkladně zkontrolovat trup i strojovnu.“ Suárez neprovedl politickou transformaci dobře a teď nastal okamžik ji omezit nebo napravit, právě to bylo cílem 23. února. Otočení kormidlem, chirurgický zákrok, změna kurzu, takový byl slovník podhoubí puče. Během večera a noci 23. února pak zůstali podnikatelé a finančníci potichu, aniž by puč schválili či odmítli, ostatně jako téměř všichni ostatní, a až kolem druhé hodiny ráno, kdy se král v televizním vystoupení proti puči postavil a když už se zdálo jisté, že pokus ztroskotal, se ředitel Svazu španělských podnikatelů na nátlak předsedy dočasné vlády nakonec odhodlal veřejně odsoudit přepadení parlamentu a vyjádřit svůj respekt k ústavě. Politické strany, mezi nimi i *Alianza Popular*, to až do sedmé hodiny ráno neudělaly.

Účastní se spiknutí proti Suárezovi církev? Má Suárez pocit, že se spiknutí proti němu účastní také církev? Stejně jako si v poslední době znepřátelil novináře a finančníky a podnikatele a celou nebo téměř celou politickou garnituru země, znepřátelí si Suárez krátce před pučem i katolickou církev. Ta ho ponechává jeho osudu, ale možná dělá, co může, aby ho svrhla. Pro zbožného Suáreze, křesťana vychovaného v seminářích a sdruženích náboženského hnutí *Acción Católica* (Katolická akce), který chodí pravidelně jednou týdně na mši a uvědomuje si, že církev má ve Španělsku stále obrovskou moc a že její podpora je jedna z mála, které mu v neutěšeném zmatku posledních měsíců zbyly, je to nesmírně krutý zvrat. Církev – nebo přinejmenším nejvyšší církevní kruhy nebo významná část nejvyšších církevních kruhů – podporovala v předvečer Francovy smrti proměnu diktatury v demokracii, a když se Suárez dostal k moci, kardinál Tarancón, od roku 1971 prezident Španělské biskupské konference, s ním uzavřel spojení a díky tomu se i přes veškeré politické změny nijak nenarušila snaha církve udržet si své odvěké výsadní postavení. Na podzim roku 1980 se však vztah mezi Suárezem a Tarancónem rozpadá; příčinou jeho konce je zákon o rozvodu, pro velkou část církve a pro španělskou pravici nepřijatelná revoluce. V té době se zákon projednává už dva roky, vždy pod kontrolou křesťanskodemokratických ministrů a vždy pod ochranou osobní dohody mezi Suárezem a Tarancónem, která dosah zákona přísně zužuje. Ale v září toho roku, v důsledku jedné z pravidelně

se opakujících krizí, které vládou otřásají, přejde zákon do rukou lídra sociálnědemokratického křídla premiérovy strany a ten jeho projednání urychlí a dosáhne toho, že právní výbor sněmovny v polovině prosince schválí návrh zákona o rozvodu v mnohem širší podobě, než na jaké se dohodli Suárez s Tarancónem. Tarancónova odpověď přijde vzápětí: zuří, cítí se podvedený a ruší veškeré svazky se Suárezem. Od té chvíle, zaskočený premiérovým selháním – nebo jeho slabostí, která mu brání dodržet sliby – je vydán na milost a nemilost konzervativním biskupům, stoupencům Manuela Fragy, kteří se navíc cítí být posílení příjezdem mimořádně konzervativního papežského nuncia, zmocněnce mimořádně konzervativního papeže Jana Pavla II., monsignora Innocentiho do Madridu. Suáreze tak přestává bránit i církev. A nejen to: je jisté, že jak nunciatura, tak členové biskupské konference podporovali operace namířené proti Suárezovi, které organizovali křesťanští demokraté v jeho straně, a je velmi pravděpodobné, že nuncius a někteří biskupové měli ve dnech před pučem zprávy, že se schyluje k okleštění nebo nápravě demokracie s pozhledáním krále. Lze jen těžko uvěřit, že by vše nemělo souvislost s chováním církve 23. února. Toho večera se konala plenární schůze biskupské konference v exercičním domě v madridském Pinar de Chamartín, kde měl být vybrán nástupce kardinála Tarancóna. Když přišla zpráva o přepadení sněmovny, shromáždění se rozešlo, aniž by padlo jediné slovo na podporu demokracie nebo se objevilo jediné gesto odsouzení nebo protestu proti této urážce svobody. Ani jediné slovo. Ani jedno gesto. Nic. Jako téměř všichni ostatní.

Spiknutí proti Suárezovi se samozřejmě účastní (nebo Suárez má pocit, že se ho účastní) hlavní opoziční strana: španělská socialistická strana, PSOE. Ale na rozdíl od Fragy a jeho strany, od podnikatelů a finančníků, a dokonce i od novinářů, postrádá vedení PSOE jakoukoli zkušenost s mocí a teprve začíná pronikat do chodeb velké madridské stocky, a proto se chová s naivní neobratností nováčků a dává strůjčům puče možnost snadno s ní manipulovat.

Socialisté byli překvapením demokracie. PSOE, vedená od roku 1974 dravou skupinou mladíků s čistým demokratickým rodokmenem (i když s malým či žádným významem v boji proti frankismu) se od počátku soustřeďuje kolem vedení Felipeho Gonzáleze a v roce 1977, po prvních demokratických volbách, se stává druhou stranou v zemi a první na levici, čímž vytlačuje komunistickou stranu Santiaga Carrilla, která byla během celé epochy frankismu prakticky jedinou stranou ilegální opozice. Volební úspěch socialisty zaskočí a uvrhne je do blažené euforie a během následujících dvou let jdou cestou politických dohod se Suárezem, stejně jako Fragova pravice a Carrillovi komunisté. Tato fáze vyvrcholí schválením ústavy, ale už na začátku roku 1979, kdy se mají konat první volby podle nové ústavy, socialisté pochopí, že přišla jejich chvíle. Jako mnoho lidí na pravici i levici se domnívají, že demontáží frankismu a vybudováním demokracie završené ústavou skončil úkol, který Suárezovi uložil král. Nepohrdají Suárezem (nebo ještě ne, nebo ne veřejně, nebo vůbec), protože to byl šplhounský

poslíček, z něhož narychlo udělali políra, a nakonec povýšili na architekta, ale jsou si naprosto jisti, že pouze oni mohou s úspěchem demokracii řídit, zajistit, aby v zemi zapustila kořeny a Španělsko se začlenilo do Evropy. Myslí si, že celá země smýšlí jako oni, a také si myslí, rozčilení jako malé hladové děti před cukrárnou, že pokud volby nevyhrají teď, nevyhrají je nikdy; a myslí si, že je vyhrají. Ale nevyhrají a jejich zklamání je hlavním důvodem, který je v následujících měsících přivede ke čtyřem rozhodnutím. Za prvé se rozhodnou, že svou nečekanou porážku připíšou Suárezovu poslednímu televiznímu vystoupení ve volební kampani, v němž se premiérovi podařilo vystrašit voliče varováním před marxistickým radikalismem socialistické strany, která je stále podle svých stanov stranou marxistickou, i když podle činů a slov už je stranou sociálnědemokratickou. Za druhé se usnesou, že Suárezovo televizní vystoupení byla špinavá hra, a řeknou si, že s tím, kdo hraje špinavou hru, nelze hrát čistě. Za třetí přijmou za svou tezi, že se k vládě dostanou jen tehdy, když dokážou politicky i osobně zničit Suáreze a zcela rozcupovat jeho pověst lídra, který je porazil ve dvou volbách za sebou. A čtvrté rozhodnutí je logickým důsledkem tří předchozích a velí vyrazit do boje proti Suárezovi a dostat jeho hlavu.

Od podzimu 1979 – když už byl ze stanov PSOE odstraněn termín marxismus a moc Felipeho Gonzáleze ve vedení strany posílila – se spustí nemilosrdný útok, kterému dodává stále více munice Suárezova neschopnost zabrzdit úpadek země. Socialisté denně líčí apokalyptický obraz premiérova úřadování, vyhrabávají jeho minulost falangistického poslíčka a kariéristy v organizaci Hnutí a neustále mu ji předhazují, obviňují ho, že ničí demokratický projekt, že je ochoten prodat Španělsko, aby se udržel v paláci Moncloa, nazývají ho analfabetem, falešným hráčem, potenciálním pučistou. Současně se rozhodnou udělat efektní krok a v květnu 1980

ve sněmovně navrhnou hlasování o nedůvěře Suárezovi. Manévr s teoretickým cílem dosadit Felipeho Gonzáleze na místo premiéra je sice matematickou prohrou, protože vůdce socialistů k sesazení Suáreze dostatečný počet hlasů nezíská, ale z hlediska propagandy je to velký úspěch: během diskuse ukazují televizní kamery mladého, přesvědčivého a státnického Gonzáleze stojícího proti zestárlému, zmučenému Suárezovi, který ani není schopen se útokům protivníků bránit. Nicméně tento triumf má své hranice. Hlasováním o nedůvěře vyčerpali socialisté parlamentní mechanismy, jak na premiéra zaútočit. A právě tehdy, poháněni zoufalstvím a obavami a nezralostí a touhou po moci, začnou prozkoumávat hranice čerstvě zavedené demokracie a vyvíjet maximální tlak na její pravidla, aniž by si je předtím osvojili. Tehdy se také stanou užitečným nástrojem pučistů.

Ještě před létem už i tito nováčci salónů, diskusí a restaurací madridského mocenského doupěte mluví a slyší, jak se mluví o státních převratech, o prozatímních vládách, o úřednických vládách, o vládách národní spásy, o operacích de Gaulle. Jejich postoj je dvojnásobný. Na jednu stranu je takové řeči znepokojují, na druhou stranu nechťejí zůstat mimo hru, až půjde o Suárezovo sesazení. Jsou netrpkělivi a chtějí dokázat, že umí být nejen opozicí, ale umí také vládnout, a tak i oni začnou uvažovat o možnosti vytvořit koaliční vládu nebo vládu prozatímní či vládu národní jednoty v čele s představitelem armády a pro tento návrh hledají v posledním srpnovém týdnu podporu u Jordiho Pujola, předsedy autonomní katalánské vlády. To je také bezpochyby vede k podzimním průzkumům nálad v armádě a analýze zvěstí o vojenském puči a po jedné interní schůzi v polovině října, na níž se Felipe González zeptá, zda už neblíkají výstražná světla demokracie, a probírá se případný vstup strany do koaliční vlády, se sejde několik členů vedení PSOE s generálem Sabinem Fernándezem

Campem, královým tajemníkem, a s generálem Alfonsem Armadou, jeho předchůdcem, o němž se již několik měsíců všude mluví jako o možném předsedovi vlády národní jednoty. Felipe González se účastní setkání s Fernándezem Campem, setkání s Alfonsem Armadou ne – s ním se sejde Enrique Múgica, třetí muž strany a až donedávna předseda sněmovního výboru pro obranu. Ve světle 23. února získává setkání Múgicy s Armadou zvláštní význam a jeho protagonisté ho několikrát veřejně zmínili. Téměř čtyřhodinový rozhovor se uskuteční 22. října během oběda v domě starosty Léridy, v provincii, kde generál od začátku roku působí jako vojenský zmocněnec, a kromě hostitele se ho účastní také Joan Raventós, vůdce katalánských socialistů. Zdá se, že Múgica a Armada se lidsky shodnou. Politicky také, alespoň v rozhodujícím bodě: oba souhlasí s tím, že situace v zemi je katastrofální, což podle Armady znepokojuje krále a ohrožuje monarchii. Oba souhlasí s tím, že jediný, kdo je za katastrofu zodpovědný, je Suárez, a že Suárezův odchod je jediné možné řešení současného zmatku, i když podle Armady by řešení nebylo kompletní bez okamžitého vytvoření prozatímní vlády nebo vlády národní jednoty za účasti hlavních politických stran, vlády vedené nezávislou osobou, pokud možno představitelem armády. Múgica na tento poslední návrh neříká ne. Poté do rozhovoru vstoupí Raventós a zeptá se Armady, zda by byl ochoten být tím představitelem armády v čele vlády; na tento návrh Armada také neříká ne. Oběd skončí beze slibů či dohod, ale Múgica vyhotoví o rozhovoru zprávu pro výkonný výbor strany, v následujících týdnech někteří jeho členové sondují u vedoucích představitelů menšinových stran jejich názory na možnost vytvořit koaliční vládu v čele s představitelem armády a během podzimu a zimy se po Madridu šíří všemožné zvěsti – PSOE plánuje nové hlasování o důvěře za podpory části Suárezovy strany, PSOE plánuje vstup do úřednické

nebo prozatímní vlády s Fragovou stranou a částí Suárezovy strany –, které mají společného jmenovatele v generálovi, s nímž socialisté hodlají vystrnadit Suáreze z Moncloy.

To bylo vše. Nebo to je vše, co víme, protože představitelé PSOE v tomto období často diskutovali o úloze armády v krizových situacích, jako je ta, kterou podle nich právě země prochází, což nepochybně rozsvěcelo signální světla na přistávací dráze vojenské intervence. V každém případě se dlouhý rozhovor u oběda v Lérídě mezi Enriquem Múgicou a generálem Armadou a aktivita a řeči, které vyvolal, staly oporou pro Armadovy pučistické sklony a poskytly dobrý motiv pro to, aby v měsících před pučem bývalý králův tajemník naznačoval nebo tu a tam zmínil, že socialisté jsou ochotni účastnit se nadstranické vlády v čele s ním, nebo že ho k jejímu vytvoření dokonce pobízejí. A aby se večer 23. února, mávaje opět nad hlavou souhlasem PSOE, pokusil tuto vládu násilím ustavit. Samozřejmě to neznámá, že by se socialisté během podzimu a zimy 1980 podíleli na přípravě puče proti demokracii. Znamená to pouze, že silná dávka nezodpovědné chaotičnosti, vyvolaná nutkavým hladem po moci, je přivedla k vystupňování tlaku na legitimního premiéra země až na hranici únosnosti, a v přesvědčení, že se účastní manévru proti Adolfu Suárezovi, se nakonec nevědomky zúčastnili manévru proti demokracii.